

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Економіко-гуманітарний факультет

(повне найменування інституту, назва факультету)

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Попова О.Ю.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

“ ” 2023 року

Випускна кваліфікаційна робота

Магістр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему Управління фінансовою стабільністю банку

Виконала: студентка 2 курсу, групи ФіКМ-22

Спеціальності (напряму підготовки) 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Смірнова А.А.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник к.е.н., доцент кафедри УФЕБ Катранжи Л.Л.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент PhD, доцент, доцент кафедри економіки підприємства ДВНЗ ДонНТУ Марія ПАНКОВА

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій дипломній роботі немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент

(підпис)

Луцьк – 2023 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіко-гуманітарний

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

Освітній ступінь магістр

Напрямок підготовки (спеціальність) 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри

_____ /Попова О.Ю./

“ ____ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Смірнова Аліна Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління фінансовою стабільністю банку

керівник роботи Катранжи Леонід Леонідович, к.е.н., доцент кафедри УФЕБ

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від „29” 09 2023р. № 496

2. Строк подання студентом роботи 15.12.2023

3. Вихідні дані до роботи: публікації вітчизняних і зарубіжних науковців з питань управління фінансовою стабільністю банківських установ, статистична звітність підприємства, матеріали мережі Інтернет,

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідження діяльності АТ «Ощадбанк», організаційної структури, обґрунтування шляхів зміцнення банківської системи, розгляд теоретичних аспектів забезпечення фінансової стабільності у банківському секторі

5. Перелік графічного матеріалу (з точною вказівкою обов'язкових креслень) таблиці, графіки, рисунки

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Катранжи Л.Л., к.е.н., доц. кафедри УФЕБ	01.10.2023	29.10.2023
Розділ 2	Катранжи Л.Л., к.е.н., доц. кафедри УФЕБ	30.10.2023	20.11.2023
Розділ 3	Катранжи Л.Л., к.е.н., доц. кафедри УФЕБ	21.11.2023	05.12.2023

7. Дата видачі завдання «1» жовтня 2023р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Видача завдання та складання плану випускної кваліфікаційної роботи	1.10.2023	Виконано
2	Дослідження теоретичних джерел та підготовка I розділу роботи	1.10.2023- 30.10.2023	Виконано
3	Аналіз функціонування банківської системи та підготовка II розділу	01.10.2023- 20.11.2023	Виконано
4	Дослідження удосконалення управління фінансовою стабільністю банківських установ та підготовка III розділу	21.11.2023- 05.12.2023	Виконано
5	Оформлення роботи та подання на кафедру та підготовка до захисту	06.12.2023- 15.12.2023	Виконано

Студент

(підпис)

Смірнова А.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Катранжи Л.Л.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Смірнова А.А. Управління фінансовою стабільністю банку / Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійна програм підготовки «Фінанси і кредит». - ДВНЗ ДонНТУ, Луцьк, 2023.

Фінансова стабільність банку забезпечує надійність фінансових послуг, сприяє економічній стійкості, а також дозволяє банку ефективно управляти ризиками зберігати довіру клієнтів та вкладників. Фінансово стабільний банк може ефективно виконувати свої функції та розвиватися. Адже розвиток фінансової стабільності банку має такі переваги, як: ефективне керівництво, сприяння економічній стійкості, довіра та репутація, захист вкладників. Тобто, фінансова стабільність є ключовою для забезпечення успішного функціонування банку та виконання ним своєї ролі у фінансовій системі. Такий банк зазвичай має забезпеченість ліквідністю, ефективні системи управління ризиками, високий рівень довіри від клієнтів та інвесторів.

У першому розділі випускної кваліфікаційної роботи розглянуто сутність поняття фінансової стабільності банку, було наведено методи оцінки та механізм забезпечення фінансової стабільності банківських установ. У другому розділі роботи було здійснено аналіз діяльності та проведено моніторинг фінансової стабільності АТ «Ощадбанк». Третій розділ присвячено обґрунтуванню шляхів зміцнення банківської системи та удосконаленню управління фінансової стабільності банківських установ.

Результатом виконання кваліфікаційної роботи є розробка системи удосконалення фінансової стабільності банківських установ, забезпечення стабільності в умовах воєнного стану.

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ, БАНК, СИСТЕМА, УПРАВЛІННЯ,
ОЦІНКА

Смірнова А. А., Катранжи Л. Л. Проблеми розвитку фінансової системи України. Topical aspects of modern scientific research: proceedings of II International Scientific and Practical Conference, 26-28 October 2023 Tokyo, Japan: 2023.

Катранжи Л. Л., Смірнова А. А. Фінансова стабільність діяльності комерційних банків України. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (07 листопада 2023 року), у м. Брно (Чехія). 2023.

SUMMARY

Smirnova. A.A. Management of the bank`s financial stability / Final qualification work for the degree of «Master» in the specialty 072 «Finance, Banking and Insurance» educational and professional training program «Finance and Credit» – SHEI DonNTU, Lutsk, 2023.

The financial stability of a bank ensures the reliability of financial services, contributes to economic stability, and allows the bank to effectively manage risks and maintain the trust of customers and depositors. A financially stable bank can effectively perform its functions and develop. Indeed, the development of financial stability of a bank has such advantages as effective management, promotion of economic stability, trust and reputation, and protection of depositors. In other words, financial stability is key to ensuring the successful functioning of a bank and its role in the financial system. Such a bank usually has sufficient liquidity, effective risk management systems, and a high level of trust from customers and investors.

In the first section of the final qualification work, the essence of the concept of financial stability of the bank was considered, assessment methods and a mechanism for ensuring the financial stability of banking institutions were provided. In the second section of the work, an analysis of activities was carried out and the financial stability of JSC Oschadbank was monitored. The third section is devoted to substantiating ways to strengthen the banking system and improving the management of financial stability of banking institutions.

The result of the qualification work is the development of a system for improving the financial stability of banking institutions, ensuring stability under martial law.

FINANCIAL STABILITY, BANK, SYSTEM, MANAGEMENT,
EVALUATION

Smirnova A. A., Katranzhy L. L. Problems of development of the financial system of Ukraine. Topical aspects of modern scientific research: proceedings of II International Scientific and Practical Conference, 26-28 October 2023 Tokyo, Japan: 2023.

Katranzhy L.L., Smirnova A.A. Financial stability of commercial banks in Ukraine. Modern aspects of modernization of science: state, problems, development trends: materials XXXVIII Mezhnar. scientific-practical. Internet conferences (November 07, 2023), in Brno (Czech Republic). 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ.....	10
1.1. Сутність поняття фінансова стабільність банку.....	10
1.2. Методи оцінки фінансової стабільності банку.....	18
1.3. Механізм забезпечення фінансової стабільності банківських установ.....	25
Висновки за розділом 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	39
2.1. Фінансово – економічний аналіз функціонування банківської системи України.....	39
2.2. Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк»	45
2.3. Моніторинг фінансової стабільності АТ «Ощадбанк»	53
Висновки за розділом 2.....	58
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТАБІЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.....	61
3.1. Підвищення ефективності системи банківського ризик – менеджменту в контексті забезпечення фінансової стабільності.....	61
3.2. Обґрунтування шляхів зміцнення банківської системи в умовах воєнного стану.....	69
Висновки за розділом 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТОК А.....	90
ДОДОТОК Б.....	92

ВСТУП

Ефективне функціонування економіки в сучасному динамічному середовищі неможливе без стабільної банківської системи. Банківський сектор в Україні є не лише найбільшим та найреволюційнішим сегментом фінансового ринку, але також поглинає загрози та виклики із зовнішнього середовища, в свою чергу перетворюючи їх на нові можливості для зростання. Фінансова стабільність банківської системи визначається синергією ризиків, притаманних банківській діяльності, а також станом фінансової стійкості окремих банків, що входять до цієї системи. Таким чином, забезпечення, адекватна оцінка та підтримання фінансової стабільності банківської системи є основним завданням як для банківських установ так і для Національного банку України.

В умовах повторюваних пандемій, що стають причинами глобальних фінансових шоків, прикладом якої стала COVID-19, рівень фінансової стабільності банківської системи України не лише окреслив готовність банківських установ до викликів та кризових явищ, але і визначив перспективи для їхнього подолання.

Питання забезпечення фінансової стабільності банків були предметом серйозних наукових досліджень і розглядалися в роботах таких вітчизняних та закордонних учених-економістів: Г.М. Азаренкової, О.І. Барановського, О.В. Васюренка, В.В. Глуценка, О.Г. Головка, С.М. Дробишевського, Ж. Камінськи, О.М. Карминського, В.В. Корнєєва, М.І. Крупки, М. Матовникова, Л.О. Примостки та інших. А питанню прибутковості банків присвячено роботи таких вчених, як А.М. Мороз, І.М. Парасій-Вергуненко, В.С. Стельмах, У.Я. Груздевич, І.А. Бланк, В.І. Міщенко, А.О. Селіванов та інших.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ фінансової стабільності банків, оцінка та розгляд пропозицій щодо удосконалення управління фінансовою стабільністю банківської системи, аналіз діяльності та фінансової стабільності на основі звітності АТ «Ощадбанк».

Завданнями роботи є:

- дослідження економічної сутності та значення поняття фінансова стабільність банку;
- розгляд методів оцінки фінансової стабільності банку;
- провести моніторинг фінансової стабільності на основі показників банку;
- розглянути шляхи зміцнення банківської системи в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є діяльність банку.

Предметом дослідження є методичні підходи до формування системи фінансової стабільності банку.

Теоретичну базу дослідження складають підручники, статті науковців, нормативно законодавчі акти.

Інформаційну основу дослідження складають дані статистичної звітності Національного Банку України, звітність фінансово – кредитних установ, ресурси мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

1.1. Сутність поняття фінансова стабільність банку

В умовах економічної глобалізації, коли у тій чи іншій частині світу час від часу спалахують валютні, банківські та фінансові кризи, загострюється питання щодо забезпечення у кожній країні стабільного економічного розвитку, який значною мірою залежить від надійності банківського сектору. В сучасних умовах розвитку економіки України одним з найважливіших факторів забезпечення довіри з боку вкладників, партнерів, інвесторів до банків є підтримання їх фінансової стабільності та забезпечення фінансового розвитку.

Зокрема, останні мають бути не лише короточасними досягненнями банків, а й їх стратегічними завданнями, від чого, в свою чергу, залежать динамічність ринкових перетворень та зрушень.

Проблема забезпечення та зміцнення фінансової стабільності банків – складна та до кінця не розв’язана, не породжена сьогоденням, так як має корені й у минулому. Вона присутня у розвинутих країнах ринкового типу і набула загальнонаціонального значення і для України, що значною мірою зумовлено специфікою розвитку вітчизняних банків [1].

Питанню фінансової стабільності присвячено багато наукових робіт як зарубіжних, так і вітчизняних. Незважаючи на те, що проблеми фінансової стабільності вже досить давно й інтенсивно досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями й практиками, дотепер не вироблено єдиного загальноприйнятого і чітко окресленого визначення терміну «фінансова стабільність» та не розроблено всіма визнаного методичного підходу до її оцінювання.

Розглянемо визначення поняття фінансова стабільність, які надають різні автори, що наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «фінансова стабільність»

Автор	Визначення
Г. О. Мірошниченко	Розуміє фінансову нестабільність як «складне і системне поняття, що в Україні в умовах відсутності розвинутого фінансового ринку найповніше проявляється саме у банківській системі, через неспроможність підтримувати рівновагу і відновлювати стабільний стан після зовнішніх потрясінь чи посилення диспропорцій, будь-яких відхилень від безпечних параметрів»
Т. Є. Унковська	Визначення фінансової стабільності надається саме з погляду функціонування економічної системи та представлене як «такий режим її функціонування, коли а) вона перебуває у динамічному стані фінансової рівноваги або б) в разі екзогенних чи ендогенних шоків її відхилення від рівноваги лежить у заданих межах, і вона здатна повернутися у режим фінансової рівноваги»
О. І. Барановським та С.К. Реверчук	Розглядали стабільність банківської системи як її спроможність протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам, зберігаючи здатність системи виконувати властиві їй функції та операції, за умови дотримання її цілісності і стійкості елементів, що дає змогу системі після впливу зовнішніх та внутрішніх сил повертатися до стану рівноваги
П. Шпіка	Розглядає фінансову стабільність як процес, що містить достовірну оцінку фінансових ризиків та ефективну систему управління ними

Джерело: [2,3,4,5]

На сучасному етапі розвитку світового господарства та фінансової системи збільшення ризиків виникнення та розвитку кризових ситуацій. У ситуації з посиленням фінансової нестабільності запобіжником виникнення кризових явищ є підвищення стійкості національної економіки як для захисту окремих галузей і секторів, так і для всього народного господарства. У випадку встановлення шокового впливу на економіку органи державного управління повинні активізувати свої заходи для швидкої стабілізації ситуації. Це включає в себе

проведення заходів, спрямованих на попередження негативних наслідків та забезпечення прискореної адаптації господарських суб'єктів та галузей до змін, які виникли, а також підтримку швидкого відновлення економіки.

Яскравим прикладом таких дій є рішення лідерів країн “двадцятки” про необхідність підтримки світової економіки в умовах пандемії коронавірусу. В березні 2020 р. під час саміту лідери країн з найбільшими економіками в світі прийняли рішення про підтримку бізнесу і населення своїх країн на безпрецедентну суму – понад 5 трлн дол. США. Вважається, що такі заходи дадуть змогу не допустити суттєвого зменшення обсягів ВВП і зменшити кількість смертей серед населення за рахунок запроваджених карантинних заходів і зростання витрат на сферу охорони здоров'я.

Сучасна наукова література містить різні підходи до типізації фінансової стабільності, залежно від видів досліджуваних об'єктів (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Групи об'єктів дослідження, що закладаються в основу тлумачення поняття «фінансова стабільність» [6]

На фінансову стабільність банків вагомо впливає макроекономічне середовище. Для комерційних банків складним макроекономічним середовищем є регламентовані процеси, явища та регуляторні обмеження, які підлягають системному моніторингу. Вони передбачають забезпечення їх беззастережного утримання та адаптивного врахування при плануванні та організації бізнес-процесів з метою зменшення можливості внесення змін та коригувань. У такому

контексті ці аспекти стають ключовими факторами, які забезпечують стратегічне управління та діяльність банку, сприяючи стійкості та ефективності в умовах високого регулювання та невизначеності.

З особливого впливу явищ, що генеруються макроекономічним середовищем, особливо в кризових умовах, на фінансову стабільність банків, необхідно впроваджувати високоякісну системну ідентифікацію та сприйняття можливостей і загроз. Це включає в себе прогнозування їх виникнення, можливість адаптації до них та формування власних стратегій перспективного розвитку на основі отриманих аналізів.

Особливо актуальними стають проблеми взаємодії банків із макроекономічним середовищем, коли воно характеризується не стійкістю, а динамічністю, волатильністю та нестабільністю. Складові цього середовища постійно змінюються, і ці зміни можуть бути різноспрямованими та відбуватися швидкими темпами.

Як правило, прогнозування змін у цих складових є складним завданням, і прогнози не завжди підтверджуються. Крім того, існує можливість виникнення "чорних лебедів", як виразився Н. Талеб, тобто абсолютно несподівані події, що раптово та суттєво змінюють політичний та економічний ландшафт у державі. Одними з останніх прикладів можуть проявити розгортання світової пандемії COVID-19 та воєнного вторгнення в Україну.

Отже, вивчаючи питання забезпечення фінансової стабільності банків, що формується під впливом різноманітних чинників макроекономічного середовища, ми розглядаємо банки як інтегровані утворення. Вони функціонують в умовах тісної взаємозалежності та мають широкий спектр взаємозв'язків з іншими сегментами фінансової системи та реальним сектором економіки.

М. Е. Хуторна зауважує, що у процесі оцінки фінансової стабільності кредитних установ на макрорівні, насамперед, мова йде про діагностику зовнішніх передумов до забезпечення та підтримання такого їх стану у часі. Тому до об'єктів оцінки М. Е. Хуторна відносить зовнішні чинники, які здатні вивести

сектор кредитних установ зі стану динамічної рівноваги або суттєво ускладнюють процес її досягнення (загальний стан економіки країни та її вплив на функціонування економічних агентів; стан окремих сегментів фінансової системи (зокрема, сфери державних фінансів, фінансів суб'єктів підприємницької діяльності та домогосподарств) [7].

Чинники макроекономічного середовища схильні впливати на фінансову стабільність банків у часі, що створює ефект сукупного впливу (рис. 1.2), вимагає пошуку та реалізації ефективних методів їх ідентифікації, системного моніторингу і контролю.

Рис. 1.3. Взаємозумовленість та взаємозв'язок сукупності макроекономічних чинників впливу на фінансову стабільність банків [6]

На фінансову стабільність банків впливає велика кількість різноманітних чинників. Важливо приділяти особливу увагу всім цим чинникам, навіть на перший погляд, невеликий фактор може мати негативний вплив на стабільність окремого банку та в цілому на банківську систему. Тому важливо аналізувати та спостерігати за всіма чинниками, які впливають на фінансову діяльність банку, та повністю вивчити їх тенденції.

На сьогоднішній день основні фактори впливу на фінансову стабільність включають економічні та фінансові аспекти, які можуть викликати кризові прояви, банкрутство та ліквідацію фінансових установ. Важливо відзначити, що на поточному етапі розвитку економіки України фінансова стабільність багатьох підприємств скоротилася. Основними чинниками цього є світова фінансово-економічна криза, зростання інфляції, а також нестабільна державна податкова і кредитна політика.

Нестабільні ситуації в Україні погіршили економіку інвестиційного клімату в державі. Це негативний вплив на фінансову стабільність, що може призвести до серйозних фінансових труднощів та загрози банкрутства. У зв'язку з цим важливо вживати заходів для покращення економічної ситуації та реформування фінансово-економічної політики для забезпечення стійкості та стабільності у фінансовому секторі.

НБУ розрізняє види фінансової стабільності банку за стійкістю його роботи: нормальну стійкість, яка характеризується стабільною діяльністю, відсутністю не платежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, достатньою рентабельністю; нестійкий фінансовий стан, коли затримуються платежі і має місце низький рівень рентабельності тощо та кризовий фінансовий стан, якому властиві регулярні неплатежі, наявність простроченої заборгованості та ін., в кінцевому результаті може привести до банкрутства [8].

Неочікувані та негативні шоки в системі, які можуть призвести до виникнення кризових явищ, є результатом реалізації ризиків, з якими вона має справу в процесі свого розвитку.

Взаємодія всіх елементів призводить до того, що усі суб'єкти в процесі перерозподілу стикаються з фінансовими ризиками. До таких ризиків традиційно включають основні: ризик ліквідності, валютний, кредитний, процентний та ринковий ризики. Кожен вид ризику має свою власну природу і по-своєму впливає на стабільність фінансової системи, тому важливо проводити їх аналіз окремо.

Ризик ліквідності - імовірність втрат внаслідок неспроможності виконати свої зобов'язання у зв'язку з неможливістю реалізувати фінансові активи за справедливою вартістю [9].

Валютний ризик - наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали [9].

Кредитний ризик - ризик того, що учасник платіжної системи або інша організація, з якою платіжна організація платіжної системи має договірні відносини, не зможе виконати свої фінансові зобов'язання у платіжній системі в повному обсязі в установлений момент часу або в будь-який момент у майбутньому. У платіжній системі може виникати поточний кредитний ризик та/або потенційний майбутній кредитний ризик [9].

Процентний ризик - ризик скорочення суми чистого процентного (дисконтного) доходу або збільшення процентних (дисконтних) витрат внаслідок зміни процентних ставок на ринку [9].

Ринковий ризик — це наявний чи потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів, товарів та курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговому портфелі [10].

Саме ці фактори призводять до фінансової нестабільності та можуть викликати кризові явища. Вони мають власну природу, але тісно пов'язані один з одним.

Фінансова стабільність у комерційному банку пов'язана з факторами фінансової стійкості, зокрема рівнем прибутковості. Прибуток банку є одним із ключових показників його ефективності та міцної позиції на ринку. Цей показник є основою для підвищення та модернізації основних активів, наростання власного капіталу, що забезпечує стабільність фінансового стану, ліквідності балансу, а також відповідний рівень виплати дивідендів та розвитку банківських послуг.

Досліджуючи сутність поняття «прибуток банку», яке досить часто використовується в економічній літературі для відображення якості банківської діяльності, можна зробити висновок, що більшість науковців трактують його саме з точки зору бухгалтерського підходу. Так, Мороз А.М., Міщенко В.І., Стельмах В.С. визнають прибуток, як різницю між доходами і витратами банку [11, с.8].

Прибуток має велике значення не тільки для банку, а і для інших учасників економічного процесу. При цьому кожна з них керується своїми мотивами. Так, наприклад, зацікавленість у зростанні прибутку виявляють:

- акціонери банку (прибуток пов'язаний з доходом на інвестований ними капітал);
- працівники банку (прибуток є певною базою для додаткової матеріальної винагороди за їх працю та задоволення соціальних потреб);
- клієнти (прибуток виступає гарантом збереження їх коштів);
- держава та групи населення, підприємства, організації, джерелом доходів яких є виплати з бюджету (перерозподіл прибутку банку через податкову систему дозволяє наповнювати доходну частину бюджетів всіх рівнів, тому прибуток. виступає джерелом реалізації різних загальнодержавних та місцевих соціальних програм);
- суспільство (прибуток є джерелом зовнішньої благодійної діяльності банку, що спрямована на фінансування окремих неприбуткових організацій, установ, надання матеріальної допомоги окремим категоріям громадян)[12].

Ефективне управління прибутком включає в себе розуміння основних механізмів формування прибутку та застосування сучасних методів аналізу та планування цього показника.

Тобто, Фінансова стабільність — це стан, при якому фінансова система або окремий фінансовий інститут має здатність оптимально функціонувати та виконувати свої основні завдання навіть в умовах зовнішніх внутрішніх труднощів, забезпечуючи високий рівень стійкості, надійності та ефективності. Фінансова стабільність включає в себе здатність уникати сильних коливань,

підтримувати рівновагу між вільними фінансовими чинниками, уникати серйозних порушень у функціонуванні та забезпечити відновлення зруйнованих структур у разі кризових ситуацій.

А також прибуток відіграє важливу роль у фінансовій стабільності банківських установ.

Фінансова стабільність банку є ключовою для забезпечення його стійкості, довіри споживачів та допомоги взаємодії з іншими суб'єктами фінансової системи.

Фінансова стабільність банку є критично важливою для його успішної діяльності та здоров'я фінансової системи загалом. Ключовими аспектами важливості фінансової стабільності банку є:

- довіра та стабільність репутації;
- уникнення банкрутства;
- забезпечення ліквідності;
- ефективність кредитування;
- системна стабільність;
- захист вкладників;
- відповідність регуляторним вимогам.

1.2. Методи оцінки фінансової стабільності банку

Можливість оцінки фінансової стабільності банківської системи України різними методами пов'язана зі зростаючим попитом на оптимізацію процесів і операцій, які мають найменші затрати ресурсів та часу, при цьому демонструючи комплексні результати. Важливо, щоб ці методи мали мінімальні обмеження.

Вивчення впливу ризиків на фінансову систему розпочинається з огляду та аналізу основних балансових звітів економіки.

На сьогоднішній день у світі існує не єдиного підходу до оцінки фінансової стабільності банківської системи, але існує низка відповідних методів. Доречна класифікація, яку запропонував О.С. Вовченко, вона групує методи оцінки

фінансової стабільності банківської системи залежно від інструментарію та факторів впливу, які враховує методика. Таким чином, підходи поділяються на такі підгрупи: коефіцієнтний аналіз (включає макропруденційний аналіз на базі FSI та стрес-тестування); непараметричний аналіз на базі відносних показників (рейтингові системи, сигнальний підхід); метод евклідових відстаней (таксонометричний); метод економетричного моделювання; застосування інструментів теорії ймовірності; графічне відображення результатів [13].

Хоча в науковій літературі й існують обґрунтовані підходи щодо оцінки фінансової стабільності банківських установ, усі вони мають певні недоліки: недостатня доступність інформації, наявність суб'єктивної складової, складність проводжуваних розрахунків, а також різниця щодо опублікування даних, про діяльність банківських установ, в публічному просторі.

Оцінка фінансової стабільності банків вимагає створення ефективної методичної бази та визначення об'єкта оцінки. Об'єктом оцінки фінансової стабільності банків виступає, передусім, діяльність банківських установ, а потім вже банк виступає інституційною одиницею, яка є основною ланкою та ключовою складовою формування фінансової стабільності банківського сектора.

Об'єктом кількісного аналізу та оцінювання діяльності окремої банківської установи з точки зору визначення фінансової стабільності (мікрорівень) найчастіше визначають:

- достатність капіталу та його структуру;
- якість та структуру активів;
- прибутковість, ліквідність та платоспроможність банку;
- темпи зростання основних показників діяльності; банківські ризики [14, с. 370–371; 15, с. 177].

Розглянемо методичні підходи та сутність кожного методу (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2 – Методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківських установ

Методи оцінки	Підходи до оцінки
---------------	-------------------

Коефіцієнтні методи	Стрес – тестування
	Нормативний дохід
	Коефіцієнтний аналіз
	Оцінка фінансової стабільності у рамках макропруденційної та мікропруденційної політики
Непараметричні методи	Сигнальний підхід
	Рейтингові оцінки
Математичні методи	Теорія ймовірності
	Теорія нечітких множин
Економетричні та статистичні методи	Дискримінантний аналіз
	Кореляційний аналіз
	Факторний аналіз
	Таксономічний аналіз
	Кластерний аналіз
Графічні методи	Аналіз на підставі побудови графіків та діаграм
	Аналіз на підставі побудови картограм та картосхем

Джерело: складено на основі [13,15,16,]

Значною складовою при виборі методу оцінки фінансової стабільності є наявність та точність значення елемента прогнозування, за якого повинна досягатися достовірність отриманих результатів.

Для того, щоб зрозуміти особливості кожного методичного підходу, до оцінки фінансової стабільності банківських установ, розглянемо окремо кожний метод.

Тож коефіцієнтні методи оцінки фінансової стабільності банківських установ ґрунтуються на розрахунках показників(а саме індикаторів, коефіцієнтів), які відображають діяльність банків на основі їх фінансової звітності. Цей підхід забезпечує визначення значної кількості показників, що дозволяє проводити різнобічне дослідження показників, які відображають фінансову стійкість та стабільність банківських установ.

Макропруденційна оцінка індикаторів фінансової стабільності банківського сектору в Україні здійснюється у рамках Стратегії макропруденційної політики [17] та агрегує у собі різні методичні підходи до оцінки. Спрямування цієї політики пов'язане, насамперед, із обмеженням системних ризиків, щоб запобігти кризам або зменшити втрати від них [18].

Мета макропруденційної політики полягає у забезпеченні фінансової стабільності усієї фінансової системи. З точки зору оцінки фінансової

стабільності у даному аспекті, вона полягає в оцінці, виявленні та мінімізації системних ризиків. Оцінка фінансової стабільності банків у рамках макропруденційного аналізу здійснюється на підставі розрахунку основних та додаткових індикаторів фінансової стійкості депозитних корпорацій, розроблених Міжнародним валютним фондом (МВФ). Найпоширеніші у міжнародній практиці макропруденційні інструменти наведено у табл. 1.3., окремі з них використовуються і в мікропруденційному регулюванні.

Таблиця 1.3 – Макропруденційні інструменти

Назва інструменту	Суть інструменту
Інструменти капіталу	
Буфер системної важливості	Встановлення додаткових вимог до капіталу системно важливих банків
Буфер консервації капіталу	Створення запасу капіталу у нестресовий період понад мінімальні обов'язкові вимоги для покриття можливих збитків
Коефіцієнт левериджу	Співвідношення капіталу першого рівня до всіх активів незважених на ризик
Інструменти ліквідності	
Коефіцієнт покриття ліквідністю	Співвідношення суми наявних у банку ліквідних активів до чистих відпливів коштів, що очікуються протягом тридцяти днів у разі виникнення кризових явищ
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування	Визначається як мінімальна частка стабільного фондування залежно від ліквідності
Підвищені вимоги до розкриття інформації	Регулятор може вимагати від банків частіше або детальніше розкривати певну інформацію
Встановлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення	Обмеження максимального розміру кредиту домогосподарствам залежно від вартості забезпечення, що банк отримує за кредитом

Джерело: складено на основі [17]

До інструментів оцінки фінансової стабільності з точки зору мікропруденційного регулювання, крім нормативів регулювання банківської

діяльності, можна віднести оцінки за допомогою моделей Z-score та Мертона [19, с. 59].

Застосування моделі Мертона [20] (структурна модель, модель вартості активів) та її різновидів може використовуватися для встановлення здатності банку виконувати свої фінансові зобов'язання та оцінювання загальної можливості дефолту. Якщо говорити про банк, то його капітал розглядається у моделі як кол-опціон на активи з урахуванням волатильності таких активів. Недоліками моделі є висока чутливість до оцінки волатильності, ускладнена оцінка рівня втрат у разі дефолту та можлива недооцінка ймовірності дефолту у короткостроковому періоді, що пов'язано з тим, що розподіл ймовірності дефолту базується на історичних даних.

Індикатором фінансової стабільності також може бути показник Z-score (Z-індекс, Z-статистика), що розраховується як на рівні окремої банківської установи, так і на рівні банківського сектору. Йдеться про оцінку ймовірності неплатоспроможності, якщо капіталу банку недостатньо для покриття його збитків. Модель Z-score [21] базується на статистичних даних та балансових показниках діяльності банку та має достатньо високий передбачувальний потенціал, що є її перевагою. Відмітимо, що Z-індекс є композитним індикатором фінансової стабільності, оскільки враховує три фактори: прибутковість активів, частку фінансового важеля, волатильність прибутковості активів.

Оцінці фінансової стабільності з використанням моделей Z-score можуть бути притаманні такі недоліки: значна затримка у часі визначення даних, необхідних для вхідних параметрів моделі; індикатор є агрегованим у річному вимірі та не враховує різнобічності чинників, у яких функціонує банк, неврахування позабалансових операцій.

Щодо методу стрес – тестування, він допомагає з'ясувати вплив шоків на різні показники банківської діяльності. Крім того, стрес-тести є інструментом, що дозволяє кількісно виміряти можливі зміни у балансі банку, структуру його витрат, потенційні втрати за кредитами та депозитами.

Стрес-тести виявляють готовність банків до негативного розвитку подій на фінансовому ринку, а також надають можливість змодельовати їх поведінку у разі настання різноманітних стресових сценаріїв. Стрес-тестування, по суті, включає кількісний та якісний аналіз. Кількісний аналіз спрямований, передусім, на визначення масштабу і послідовності виникнення негативних явищ та їх впливу на різноманітні показники банківської діяльності. В той час як якісний концентрується на оцінці можливостей банків щодо мінімізації потенційних втрат і визначенні комплексу можливих заходів, що мають здійснюватися для зниження рівня ризику і збереження необхідного рівня стійкості банківської системи [22, с. 159].

Існують різноманітні типи стрес-тестів та методичні підходи щодо їх здійснення [23-29]. Узагальнена характеристика основних методів аналізу, що використовуються під час стрес-тестування, подана у табл. 1.4.

Таблиця 1.4 - Методи аналізу, що використовуються під час стрес-тестування банків

Метод аналізу	Характеристика методу
Аналіз чутливості	Ідентифікація ризиків та ймовірних реакцій банків на шоківі ситуації
Сценарний аналіз	Перевірка стабільності банків до можливих сценаріїв розвитку економіки
Аналіз «зараження»	Оцінка трансмісії шоків, що транслюються від окремого банку до банківського сектору загалом

Джерело: на основі [30, с.4]

Нормативний підхід до оцінки фінансової стабільності банків використовується як на мікро-, так і на макрорівнях. Встановлення обов'язкових економічних нормативів діяльності банків в Україні регулюється Національним банком України [31].

Важливою складовою в методах оцінки фінансової стабільності банків є використання коефіцієнтного аналізу, що дозволяє оперативно визначати значну кількість фінансово-економічних показників та виявляти відхилення в діяльності банку, а також забезпечує повноту, комплексність аналізу та швидкість прийняття рішень.

Також в основі методів лежить коефіцієнтний підхід розроблений МВФ та представлений сукупністю показників, які комплексно характеризують стан фінансової системи.

Сигнальний підхід використовується для аналізу та порівняння показників перед виникненням кризи і під час неї, щоб виявити фактори, які можуть служити передвістками кризи. Це досягається шляхом моніторингу порушення показників критичних значень у межах "сигнального вікна"(рис. 1.4.).

Рис. 1.4. Схема відображення періоду дослідження діяльності банку з використанням «сигнального» підходу [32]

У дослідженні практичної реалізації «сигнального» підходу для оцінки фінансової стабільності банків, варто відмітити наукові праці Ребрик Ю. С. [32] та Іршак О. С. [33], які виділяють такі етапи завчасного виявлення кризи у банку:

- підготовчий етап, на якому відбувається формування вибірки дослідження (обираються об'єкти дослідження, показники та період дослідження) та формується аналітична база;
- етап відбору показників, на якому розробляються критерії відбору показників та тестування кожного показника окремо (розраховуються граничні значення показників та їх параметри, на підставі чого відбувається включення або виключення показників із вибірки);
- підсумковий етап, на якому розраховується інтегральний індикатор загрози фінансовій стійкості банку, визначається ймовірність виникнення фінансової кризи у динаміці, відбувається подальше реагування на отримані результати.

Щодо математичних методів оцінки фінансової стабільності банків, то це підходи із використанням теорії ймовірностей та теорії нечітких множин. Сутність методів полягає у побудові моделей, що формуються на підставі узагальнення показників банківської діяльності та розрахунку кінцевого показника, зокрема, індексу фінансової стабільності. Основні положення теорії ймовірностей використовуються для визначення вірогідності настання тих чи інших подій у діяльності банку, зокрема, ймовірність банкрутства, ймовірність втрат у зв'язку із реалізацією банківських ризиків, ймовірність настання ризикованої події тощо [34].

Майже усі аналітичні підходи щодо оцінки фінансової стабільності банківських установ супроводжуються графічним представленням даних.

Розробляючи різні експрес – методики оцінки фінансової стабільності банківської системи, матимемо можливість виділяти основні тенденції щодо її стану для вчасного реагування на нові зміни.

1.3. Механізм забезпечення фінансової стабільності банківських установ

Українська економіка стикається з актуальною задачею забезпечення ефективного функціонування банківської системи. Фінансово-економічні кризові ситуації в нашій державі ще більше загострюють цю проблему. Завдяки вдосконаленій банківській системі можливо реалізувати реструктуризацію економіки в цілому. Проблеми в банківській сфері гальмують розвиток підприємництва, сприяють занепаду сектору виробництва, а в подальшому – призводять до економічного спаду в усіх сферах економіки. Тож, дослідження стабільності банківського сектору є вкрай важливою.

Значущим етапом у вивченні стабільності банківської системи є визначення основних компонентів її забезпечення.

Елементи забезпечення – це комплекс факторів, ресурсів та заходів, спрямованих на забезпечення загальної стабільності банківської системи.

Аналізуючи безпеку банку з позиції організаційного підходу, важливо наголосити як на її зовнішньому, так і внутрішньому середовищі. У зовнішньому середовищі важливо розглядати вплив клієнтів, партнерів, конкурентів, державних установ і громадян, а також кримінального середовища. У внутрішньому середовищі необхідно враховувати дії персоналу банку, представлених спеціалістами і менеджерами відділів (підрозділів), неформальних груп, а також адміністрації банку та його власників.

Часто некомпетентність окремих менеджерів і спеціалістів банку, їхні навмисні дії і прагнення особистого збагачення можуть виступати фоном для негативних явищ. Це може включати недобросовісні дії окремих працівників, спрямовані на особистий зиск за рахунок можливостей банку, включаючи можливий зговір з клієнтурою чи участь у кримінальних схемах, а також конфлікти із потенційними конкурентами.

Безпека персоналу банку відображає стан його внутрішнього середовища, де особливо важлива особиста безпека працівників банку, що не може бути гарантована жодним власником.

Безпека самого банку як такого викликає значний інтерес, оскільки стосується сутності банківського бізнесу і безпосередньо пов'язана з безпекою банку та його персоналу.

Зростаюча увага до проблеми безпеки банківської системи відображає той факт, що вітчизняна кредитно-фінансова сфера зазнає суттєвих якісних змін, які відбуваються на тлі ще невирішених питань у функціонуванні цієї системи та високого рівня злочинності у даній галузі.

Національний банк України розвиває систему забезпечення фінансової стабільності, враховуючи міжнародний досвід. Національний банк України сприяє фінансовій стабільності шляхом:

- здійснення макропруденційного аналізу, проведення макрострес-тестування банківської системи з метою виявлення системних ризиків;
- розроблення та імплементації інструментів макропруденційної політики (ESRB, 2017) для запобігання кризам;

- участі у підготовці законодавства, що регулює діяльність банківського сектора;
- підтримки банківської системи як кредитор останньої інстанції;
- контролю фінансової стійкості окремих банків насамперед системно важливих, у тому числі за допомогою стрес-тестування;
- нагляду за платіжними системами та системами розрахунків;
- співпраці з іншими державними органами, які здійснюють внесок у забезпечення фінансової стабільності.

Сучасний економічний розвиток в Україні та у світі є мінливим, нестабільним та динамічним. На сьогоднішній день у банківських систем світу присутня складна структура. У більшості країн з ринковою економікою діє дворівнева банківська система, за якої на першому місці функціонує центральний банк країни, а на другому – дія комерційних банків. Функціонування банківських країн світу має свої характер та умови, особливості організації банківського нагляду.

Стабільність банківської системи, враховує декілька ключових аспектів. Це включає відсутність банкрутства фінансових установ, їх прибутковість, відповідність національному законодавству, виконання передбачених функцій у стандартних умовах і здатність адаптуватися до зовнішніх викликів чи змін у внутрішньому середовищі, зберігаючи при цьому стійкість та ефективність.

З метою забезпечення стабільності банків державному регулятору необхідно вчасно визначати проблемні установи та вживати заходи для їх оздоровлення або виведення з ринку.

Забезпечення стабільності банківської системи визначається важливою роллю соціальної і політичної стабільності у країні, стійкістю національної валюти, рівнем корупції та іншими факторами.

Щодо зарубіжного досвіду, то наприклад у Австралії, Канади Нової Зеландії стабільність банківських установ дещо ускладнюється, визначаючись «вертикальною» демократією, яка має історичні корені. Щодо, наприклад,

Сінгапуру, Південної Кореї, Мальти, Гонконгу, то стабільна соціальна обстановка і чітка політична орієнтація ускладнюють проведення "політики невдах".

Швейцарська банківська система є найбільш надійною для іноземних компаній, яка забезпечується високою банківською культурою, фінансовою стабільністю, стабільною валютою, розвинутою юридичною системою, стовідсотковою або близькою до цього ліквідністю. Швейцарські банки поділяються на три основні групи: I – найбільші акціонерні банки («United Bank of Switzerland», «Union Bank of Switzerland», «Credit Suisse» і «Credit Suisse First Boston») акумулюють майже 63% активів банківської системи країни, мають широку міжнародну мережу; II – кантональні, регіональні та ощадні банки: працюють із місцевими вкладниками у своїх регіонах, спеціалізуються на кредитуванні, здійснюють розрахунково-касові операції; III – приватні банки (здійснюють управління інвестиційними портфелями). Чиста вартість капіталу кожного банку, за винятком фінансових зобов'язань, становить 7–9% вартості цих зобов'язань. До банківської структури належить велика кількість небанківських фінансових посередників – інвестиційних фондів, страхових компаній, акцептних домів, товариств кредитних карток. Близько 155 фінансових інститутів, що діють на території Швейцарії, перебувають у власності іноземних акціонерів. Іноземні банки генерують 31% чистого доходу всіх банків країни [35].

Банківська система Великобританії відноситься до найстаріших. Вона має добре розвинену інфраструктуру, високий рівень концентрації та спеціалізації, тісні зв'язки з міжнародним ринком капіталів і найбільшу у світі мережу зарубіжних філіалів. Типовою особливістю банківської системи Великобританії є значний обсяг депозитів, які зберігаються в банках у іноземній валюті.

Банківська система Канади визнається найбільш стабільною в світі за різними критеріями. Характеризуючи канадську банківську систему, слід відзначити "роздрібне" фінансування (залучення коштів через вклади фізичних осіб), яке вважається найбільш стабільним у кризових періодах.

Сінгапур є одним із провідних фінансових центрів світу та ключовим розподільним центром фінансів у Південно-Східній Азії. Наявність угод із багатьма країнами, що дозволяють уникнути подвійного оподаткування, збереження конфіденційності та програма страхування депозитів роблять країну фінансово привабливою. Тому банківські установи тісно пов'язані з офшорними зонами.

Певну роль у забезпеченні стабільності банківської системи відіграє форма власності центральних банків. Наприклад, центральні банки у Великобританії, Франції, Німеччині, та Канаді є державними; у США та Італії вони мають акціонерну форму власності; центральні банки Австрії, Бельгії та Японії володіють мішаною формою власності.

Загалом, українська банківська система відповідає стандартам провідних країн світу і має численні переваги. Безумовно, для уникнення кризових явищ у банківській системі необхідно створювати передумови для її стабільного розвитку.

Суб'єкта мимеханізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи, які здійснюють адаптивне регулювання, є:

- зовнішні(Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг — Нацкомфінпослуг);
- внутрішні (Національний банк України, менеджмент банків: КУАП, підрозділ ризик-менеджменту та інші).

Об'єктами механізму доцільно визначити такі:

- банківську систему (загалом) — при системному аналізі;
- окремі банки (центральний банк, державні банки, банки з іноземним капіталом, банки з приватним капіталом) — при секторальному аналізі.

Основними функціями, покладеними на механізм забезпечення фінансової стабільності банківської системи, є:

- змістовне «перезавантаження» макропруденційної складової загальнооекономічної політики держави, спрямоване на підвищення здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам;

- урахування процесно-потокового підходу та формалізація зв'язків, які опосередковують рух фінансових ресурсів між суб'єктами фінансової системи;

- забезпечення балансу вхідних та вихідних фінансових потоків шляхом постійного моніторингу, оцінювання, діагностування та виявлення потенційних ризиків, які можуть призвести до можливих дисбалансів усієї фінансової системи;

- гарантування виконання принципу пропорційності та інтенсивності наглядових стратегій і процедур в залежності від ступеня важливості банку на ринку (ступінь впливу негативних факторів на банківську систему та економіку загалом) і рівня ризику , який він продукує (визначається на основі бізнес-моделі банку);

- забезпечення адаптивності регулювання банківської системи (та створення умов для розвитку нових фінансових інструментів і бізнес-моделей, які відповідають вимогам динамічного середовища в Україні та світі);

- створення ефективного та конкурентоспроможного середовища, здатного забезпечити зростання стабільності та привабливості банківської системи;

- збільшення рівня довіри до банків як високоякісної категорії інституційної архітектури банківської системи;

- зниження циклічності розвитку фінансової та економічної систем;

- зменшення впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та ризиків.

Механізм забезпечення фінансової стабільності банківської діяльності базується на системному і процесно-потоковому підходах, а також на принципах, які є основою цих підходів. Доцільно буде включити до методологічної складової специфічні принципи забезпечення фінансової стабільності банківської системи, пов'язані з банківським регулюванням, разом із загальними принципами системного підходу, а саме:

- відкритість - коригувальні дії ключових органів, спрямовані на досягнення фінансової стабільності, повинні бути максимально прозорими та зрозумілими для інших учасників ринку, з метою досягнення суспільного консенсусу щодо узгодженості цілей розвитку банківської системи та відповідних регуляцій;

- цілеспрямованість - врахування в усіх аспектах макропруденційної політики цільової мети - досягнення фінансової стабільності банківської системи;

- стимулювання - всі застосовані управлінські впливи та регуляції повинні сприяти активній участі відповідних учасників у досягненні поставленого результату;

- цілісність регулювання - будь-які заходи регулювання, спрямовані на забезпечення фінансової стабільності банківської системи, мають на меті досягнення єдності всіх структурних компонентів банківської системи;

- відповідальність - всі взаємодії, пов'язані з банківською діяльністю, відбуваються в рамках правового поля, і будь-який суб'єкт цих відносин несе відповідальність за порушення, незалежно від рівня управлінського впливу;

- законність - усі учасники та аспекти регулювання здійснюють свою діяльність виключно в межах чинної нормативно-правової бази;

- ієрархічна узгодженість - взаємодія регуляторних компонентів, спрямованих на узгодженість макроекономічних впливів (орієнтованих на пропорційний розвиток усіх секторів фінансової системи) та інтересів розвитку банківської системи (спрямованих на досягнення фінансової стабільності).

Вкрай важливим є аналітичне обстеження фахівців регулятора. Національний банк України визначає практичні аспекти використання індикаторів ризику для оцінки поточного рівня стійкості конкретного банку. Це включає розрахунки нормативів ліквідності, кредитного ризику та достатності чи недостатності капіталу. Індикатори ліквідності відображають здатність банку виконувати зобов'язання перед вкладниками та іншими кредиторами, тоді як рівень достатності капіталу свідчить про наявність певної подушки безпеки, яку

можна використовувати у разі непередбачених зовнішніх та внутрішніх шоків. Індикатори кредитного ризику свідчать про збалансованість кредитної політики банку.

Загалом важливо відзначити, що постійний аналіз кожної банківської установи працівниками НБУ відіграє велику роль у забезпеченні її стабільності, оскільки дозволяє вчасно використовувати доступні інструменти.

Ситуація, яка склалася в науковому забезпеченні формування системи фінансової безпеки комерційних банків в Україні, свідчить про промахи концептуального планування. Банківська сфера, яка реально існує як цілісне явище, стикається із відсутністю належного теоретичного і методологічного системного відображення. Відсутня повноцінна методологічна база для вирішення конкретних завдань забезпечення безпеки банківських установ.

Отже, вчасне визначення та оцінка негативних наслідків економічної турбулентності, які загрожують стійкості банківської сфери, становлять основу стратегій антикризового управління. Зокрема, це система етапів проведення досліджень, оцінки, розробки та впровадження антикризових методик, а також контролю за їх виконанням (рис.1.5).

Рис.1.5. Етапи антикризового менеджменту в банку [36]

Для уникнення кризи зазвичай використовують аналітичні інструменти регулювання. У разі наявності поточних проблем у банку фінансові інструменти виступають як стимулюючі заходи для подолання кризи. В свою чергу, організаційно-управлінські заходи є складовою для усунення наслідків масштабної кризи, і в посткризовий період вони застосовуються як стабілізаційні.

З метою вдосконалення механізму забезпечення фінансової стабільності на рівні окремої банківської установи слід керуватись основними принципами інтегрованого управління активами і пасивами. Це дозволить приймати виважені управлінські рішення та розвивати перспективні напрями в усіх сферах фінансової діяльності банку.

Для забезпечення фінансової стабільності банку слід створити оптимальну організаційну структуру, яка органічно охопить управління ризиками на всіх рівнях ієрархії та етапах банківської діяльності. Важливо впроваджувати у щоденну практику сучасні методи оцінювання ризиків, включаючи математичні та статистичні підходи, а також формувати інформаційну базу даних, необхідну для комплексного оцінювання ризиків.

Актуальні проблеми сучасного механізму фінансової кризи зараз обговорюються в усьому світі, і в цьому контексті розробляється політика реформування системи регулювання та нагляду за банківським сектором з метою підвищення його ефективності.

Це питання є надзвичайно актуальним і для України, що передбачає розбудову системи ефективного регулювання й нагляду за банківською системою, а також вдосконалення правового та фінансового компонентів механізму забезпечення фінансової стабільності банківської діяльності.

Тобто, механізм забезпечення фінансової стабільності банківських установ включає в себе комплекс заходів та стратегій, спрямованих на зменшення ризиків, збільшення оптимальності фінансових операцій та забезпечення стійкості банківської системи в цілому. Основні елементи цього механізму включають:

- нагляд та регулювання: діяльність банків контролюється та регулюється відповідними фінансовими органами та національним банком. Цей елемент включає в себе встановлення правил, обмежень та стандартів для фінансових установ;

- моніторинг та аналіз ризиків: банки проводять систематичний моніторинг та аналіз фінансових ризиків, пов'язаних з їхньою діяльністю. Це включає в себе оцінку кредитного, ліквіднісного та інших видів ризиків;

- капіталізація: забезпечення достатнього рівня капіталу у банку, який виступає як подушка безпеки для покриття можливих втрат;

- ліквідність: забезпечення належного рівня ліквідності, щоб банк міг вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та іншими кредиторами;

- стрес-тести: проведення стрес-тестів для визначення того, як банк витримає негативні економічні чи фінансові умови;
- адекватність активів та пасивів: збалансоване управління активами та пасивами для зменшення ризиків, пов'язаних з процентними коливаннями та змінами ринкових умов;
- система заходів у випадку кризи: розробка та впровадження планів дій у випадку кризи для ефективного управління в екстремальних ситуаціях;
- заходи з протидії шахрайству та кіберзагрозам: забезпечення безпеки від шахрайської та кібернетичної діяльності, яка може загрожувати фінансовим установам;
- ефективне управління ризиками: розробка та впровадження систем ефективного управління ризиками на всіх рівнях банківської установи;

Цей механізм має на меті забезпечити фінансову стабільність банків та в цілому зберегти стабільність фінансової системи.

Стабільність банківської системи в Україні повинна гарантуватися як адекватним наглядом, так і прозорою діяльністю самих банківських установ. Так як вітчизняна банківська система є чутливою до змін національної економіки, та до негативних дестабілізаційних процесів, то їй необхідні постійні перевірки, аналіз оцінка впливу різних чинників. Банківські установи також мають забезпечувати надання достовірної інформації про свою діяльність, працювати, орієнтуватися на кожного клієнта, і надавати доступні банківські послуги. Отже, спільні заходи Національного банку України та банківських установ з метою забезпечення стабільності банківської системи сприятимуть підвищенню довіри громадськості та суб'єктів господарювання до банків і позитивно впливатимуть на економіку.

Висновки за розділом 1

Тема фінансової стабільності банку залишається дуже актуальною і важливою у сучасних умовах. Ось кілька аспектів, що підтримують актуальність цієї теми:

Економічна нестабільність: Світ економіки піддавався коливанням та кризам, і фінансові установи, зокрема банки, залишаються вразливими перед такими змінами.

Міжнародні взаємозв'язки: Глобалізація зробила фінансові ринки більш взаємозалежними. Нестабільність в одній країні може вплинути на фінансову стабільність банків у інших країнах.

Технологічні інновації: З розвитком технологій з'являються нові виклики та можливості для банків. Цифрові технології можуть поліпшити ефективність, але також призводити до нових ризиків, таких як кіберзагрози.

Регулююча політика: Зміни в регулюючій політиці, зокрема відповідь на фінансові кризи, можуть суттєво впливати на умови діяльності банків і їх фінансову стабільність.

Пандемія та економічний спад: Глобальна пандемія COVID-19 та її економічні наслідки підкреслили важливість фінансової стабільності.

Отже, дослідження та забезпечення фінансової стабільності банків залишається важливою темою для економістів, фінансистів та регуляторів, оскільки це є фундаментальним елементом економічної стійкості та сталого розвитку.

Методи оцінки фінансової стабільності банку є ключовим інструментом для розуміння та визначення його здатності витримувати економічні труднощі та зберігати стійкість у різних умовах. Нижче розглянуті деякі аспекти важливості методів оцінки фінансової стабільності банку:

Раннє виявлення ризиків: Методи оцінки фінансової стабільності дозволяють виявити можливі ризики та проблеми, що можуть виникнути в банку, навіть до того, як вони стануть кризовими. Це дозволяє банкам приймати

вчасні заходи для запобігання серйозним проблемам та забезпечення стабільності.

Покращення управління ризиками: Методи оцінки допомагають банкам удосконалювати свою систему управління ризиками. Вони дозволяють виявляти слабкі місця в управлінні ризиками та вживати заходи для їх усунення.

Підвищення довіри ринків: Банки, які володіють високою фінансовою стабільністю, зазвичай викликають більше довіри серед вкладників, інвесторів та ринкових учасників.

Забезпечення стійкості фінансової системи: Стабільність банків є ключовою складовою фінансової системи в цілому.

Сприяння розвитку банківської діяльності: Здатність оцінювати та забезпечувати фінансову стабільність дозволяє банкам активно розвивати свою діяльність, включаючи розширення клієнтської бази, впровадження нових продуктів та послуг, та залучення капіталу.

Відповідність регуляторним вимогам: Багато країн мають регуляторні вимоги щодо фінансової стабільності банків.

Враховуючи ці фактори, методи оцінки фінансової стабільності банку стають невід'ємною частиною стратегії управління та дозволяють банкам ефективно відповідати на виклики фінансового ринку і забезпечувати стабільність у своїй діяльності.

Механізм забезпечення фінансової стабільності банківських установ зазвичай включає в себе ряд заходів та елементів, які спрямовані на уникнення криз та забезпечення ефективної роботи банківської системи. Основні складові механізму можуть включати:

Нагляд та Регулювання: Центральний банк та фінансові регулятори: Органи нагляду, такі як центральний банк, відіграють ключову роль у механізмі забезпечення фінансової стабільності. Вони встановлюють та виконують регулюючі стандарти, проводять нагляд за банками та іншими фінансовими установами, та вживають заходів для запобігання криз та мінімізації їх наслідків.

Капіталізація та Ліквідність: Вимоги до капіталу: Встановлення вимог до мінімального рівня капіталу, яке банк повинен утримувати відповідно до своєї активно-пасивної структури, забезпечує його здатність витримувати втрати та ризики.

Ліквідність: Забезпечення відповідного рівня ліквідності, тобто здатності банку виконувати свої фінансові зобов'язання вчасно та без значних втрат, також є важливим елементом.

Стрес-тестування та Сценарійні аналізи: Стрес-тестування: Проведення стрес-тестів, які моделюють вплив негативних сценаріїв на банк, дозволяє визначити його вразливість та ефективність стратегій управління ризиками в умовах кризи.

Сценарійні аналізи: Аналіз можливих сценаріїв економічних та фінансових змін допомагає банкам готуватися до різних умов та вживати вчасні заходи.

Моніторинг та Звітність: Фінансовий моніторинг: Регулярний моніторинг фінансових показників та виявлення аномалій дозволяє вчасно втручатися та коригувати стратегії управління ризиками.

Звітність: Забезпечення точних та своєчасних звітів, які відображають фінансовий стан банку, є важливою складовою для ефективного нагляду та контролю.

Механізми забезпечення фінансової стабільності фінансових інститутів є складними і динамічними, беручи до уваги економічну кон'юнктуру і постійні зміни у фінансовому секторі.

РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Фінансово – економічний аналіз функціонування банківської системи України

Незважаючи на досить повне висвітлення в економічній літературі методологічного підходу до аналізу окремих банківських операцій та оцінки їх ефективності, існує безліч напрямків фінансово-економічного аналізу діяльності комерційних банків та оцінки їх результативності.

Важливі теоретичні та прикладні галузі все ще залишаються невивченими. Таким чином, на сьогоднішній день сутність і зміст, склад і структура комплексного фінансово-економічного аналізу діяльності кредитних організацій розкриті не в повній мірі, а організаційно-методичний підхід до комплексного аналізу їх результатів продемонстрований не був.

Серед вчених зростає інтерес до цієї галузі досліджень і в наукових дослідженнях практиків, вітчизняних і зарубіжних вчених, відсутня загальна концепція методології аналізу банківської діяльності.

Фінансовий аналіз, як пояснює більшість авторів, проводиться не тільки стосовно до компаній, але, звичайно ж, страхових компаній, банків та інших кредитних установ, інвестиційних фондів, товарних і товарно-сировинних бірж. Водночас економічно нерозумно говорити про різноманітну теоретичну і методологічну основу фінансового аналізу різних господарюючих суб'єктів, оскільки внутрішня організація фінансового потоку не може її змінити.

Це важлива характеристика, але зачіпає лише деякі методологічні аспекти її реалізації. Теоретична і методологічна основа фінансового аналізу однакова для всіх господарюючих суб'єктів, незалежно від сфери практики та типу поділу.

Виду аналізу по об'єкту дослідження пов'язані з відмінністю в його організаційному, методологічному та інформаційному забезпеченні.

Концептуальна схема побудови методології аналізу банківської діяльності зображена в додатку В.

Методологія також включає визначення понять, що використовуються при аналізі банківської діяльності та принципів системного підходу до банківської діяльності. Дана методологія допоможе вибрати тільки ті методи і процедури, які приведуть до головної мети управління банком. І це ефективні управлінські рішення щодо підвищення прибутковості банків, розумної організації праці та якісного обслуговування клієнтів.

Методи фінансово-економічного аналізу в банках найбільш широко використовуються в центрі установи для внутрішнього аналізу і за межами банку системи рейтингових агентств, окремими науковцями та аналітиками, в навчальних закладах для студентів економічних спеціальностей.

Українська система стикається з низкою проблем, основними з яких є: низька конкурентоспроможність банківського сектора; низька якість послуг при високих витратах; спостерігається недостатній рівень капіталізації. Вирішення цих проблем, які стримують розвиток банківського сектора України, забезпечить стабільність і ефективне функціонування економіки в цілому. Одна з головних речей

Проблемою розвитку банківської системи є низький рівень її конкурентоспроможності, тобто вітчизняні банки не можуть конкурувати з іноземними банками. З кожним роком обсяг іноземного капіталу в затвердженому капіталі банку зростає.

Як окремі банки, так і вся банківська система України сьогодні працюють наспіву в умовах високого ризику. Комерційні банки в результаті кризи фінансового та фондового ринків, через значний відтік коштів клієнтів доводиться працювати в умовах різкого зниження обсягів фінансування, обмежений доступ до міжнародних ринків капіталу, зниження цін на акції та скорочення обсягів клієнтських коштів, фінансова підтримка банків, що надається українським дочірнім компаніям іноземними материнськими компаніями. Низький рівень, заснований на ресурсах, і переваги

короткострокового боргу роблять банківський сектор занадто вразливим для ризиків та втрата ліквідності, підвищений кредитний і ринковий ризик.

Низькі доходи населення негативно позначаються на банківській діяльності, а незадовільний фінансовий стан позичальника вимагає створення чогось істотного, а саме резервів, які складно сформувані при відсутності відносно стабільного джерела ресурсів, ресурсної бази комерційних банків.

Для українських банківських установ питання ефективного управління ліквідністю є одним з найбільш актуальних. Такі фактори, як недостатня кількість платоспроможних позичальників, рівень довіри населення до банківської системи ставить перед українськими банками дуже складне завдання.

У даній ситуації питання управління ліквідністю дуже важливе для ефективної роботи банківської системи в цілому. Водночас слід пам'ятати, що втрата ліквідності в банку може призвести до втрати коштів і навіть банкрутства значної кількості клієнтів. Це робить ліквідність банку важливим питанням не тільки в економічному, але і в соціальному плані. Ліквідність-це вираз надійності, тобто показник того, чим клієнт керується і формує певну думку, яка, ймовірно, є людським фактором. Крім того, при недостатній ліквідності прибуток також може впасти.

У ситуації невизначеності і кризи в банківській системі України існує необхідність ефективного управління ліквідністю і прибутковістю. Стратегічне завдання полягає в тому, що банки повинні уникати як дефіциту, так і надлишку ліквідності, які повинні вирішуватися в процесі управління ліквідністю.

Зараз банківська система України поступово виходить з кризи: стався спад у неплатоспроможних банках, зростає прибутковість, підвищується рівень капіталізації, НБУ спрощує процедури рекапіталізації та реструктуризації банків, вводяться нові інструменти підтримки ліквідності банківських устано, введено нові вимоги до розрахунку банківської ліквідності, кредитного ризику банками.

Фінансові установи реалізують стратегії продуктивного розвитку, застосовують і створюють інновації в банківському секторі, позитивний імідж окремої фінансової установи для відновлення довіри з боку господарюючих суб'єктів, а також для запобігання негативного впливу фінансової кризи на банківський сектор і запобігання його наслідків, що мають бути стратегічними завданнями управління ризик - менеджментами банківських установ, а також є стратегічною метою як Національного банку, так і уряду, зацікавленому в стабільному функціонуванні банківської системи країни, а отже, і економіки в цілому.

В той же час, важливо застосовувати принципи системної послідовності і координації грошово - кредитної та податково-бюджетної політики за допомогою поєднання прямих і непрямих важелів регулювання фінансових ринків, його показники впливатимуть на формування сприятливого макроекономічного середовища для стабільного та ефективного функціонування фінансових інститутів на фінансових ринках в якості основного фінансового посередника розвитку економіки країни.

На сьогоднішній день слабкою точкою банківської системи є низька якість кредитного портфеля, низький рівень кредитної активності та економічної активності господарюючих суб'єктів. В той же час основними кризоутворюючими факторами є валютний ризик і політичний ризик.

Необхідність оцінки фінансової стабільності банківської системи України на сьогодні обумовлена потребою в комплексному розумінні тенденцій її динаміки, оскільки Національний банк України разом із Міністерством фінансів України, Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб визначили фінансову стабільність банківської системи одним із п'яти основних напрямів стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, метою якої є підтримка функціонування фінансового сектору України згідно з Угодою про асоціацію між Україною і ЄС та умовами співпраці з іншими міжнародними організаціями [37].

Оскільки ефективна діяльність банків є основою ефективного функціонування економіки, оцінка фінансової стабільності банків необхідна для запобігання проблемам у банківській системі, без яких сьогодні не може забезпечити ні бізнес, ні функціонування національної економіки.

Фінансова стабільність банківської системи в цілому залежить від рівня та типу фінансової стійкості кожного окремого банку. Тому питання фінансової стабільності банку вирішуються як на мікрорівні, так і на макрорівні.

Банківський сектор України відіграє вагомий роль у розвитку та функціонуванні її економіки. Банківська система України вже переживала серйозні кризи. Основними чинниками криз є зовнішні чинники, зокрема світові фінансові кризи. Політико-економічна криза, що розпочалася наприкінці 2013 р., погіршила фінансовий стан вітчизняних банків. Як окремі банки, так і вся банківська система України сьогодні функціонують в складних умовах із високими ризиками.

Істотною прогалиною антикризового управління банківською діяльністю на сучасному етапі є відсутність системності та чіткого окреслення рівнів антикризового управління із визначенням їх видів, інструментів і конкретних цілей.

На сучасному етапі розвитку банківської системи України, переходу до європейських стандартів у банківській сфері, важливо дослідити основні показники її розвитку. Розрахуємо основні показники діяльності банківської системи України відображені у таблиці 2.1, на основі даних [38].

Таблиця 2.1 - Показники діяльності банківської системи України у 2021-2023 рр.

Показники	Роки, тис. грн.			Абсолютне відхилення (+,-), тис.грн.		Темп приросту, %	
	2021	2022	2023 (I квартал)	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021

К ількість діючих банків	74	71	67	-7	-4	- 9,46	- 5,63
Ч исті активи, млрд. грн.	182 2814	205 3928	235 3592	5 30778	- 1523150	2 9,12	- 74,16
К редитний портфель , млн. грн.	963 664	106 5347	103 6129	7 2465	- 29218	7 ,52	- 2,74
К апітал, млрд. грн.	210 640	255 678	218 549	7 909	- 37129	3 ,75	- 14,52
Із нього: статутни й капітал, млрд. грн.	479 932	481 535	407 021	- 72911	- 74514	- 15,19	- 15,47
З обов'язан ня, млрд. грн.	161 2174	179 8250	213 5043	5 22869	336 793	3 2,43	1 8,73
Р ентабель ність активів, %	2,5 4	4,0 9	1,1 8	- 1,36	- 2,91	- 53,54	- 71,15
Р ентабель ність капіталу, %	19, 97	35, 15	10, 91	- 9,06	- 24,24	- 45,37	- 68,96

Джерело: складено автором за даними додатку А

Аналіз показників діяльності банківської системи України свідчить, що протягом 2021-2023 (І квартал) років кількість діючих банків скоротилась з 74 одиниць до 67 одиниць, або на 7 одиниць (9,46 %).

Чисті активи банків мали позитивну тенденцію щодо збільшення, а саме в порівнянні із 2021 роком зросли на 530778 млрд. грн. (або на 29,12 %), а з 2022 роком тенденція зменшення на 1523150 млрд. грн. (74,16 %).

Збільшилась величина кредитного портфелю в порівнянні із 2021 роком на 7,52 %, а у порівнянні із 2022 роком величина кредитного портфелю зменшилась на 2,74%.

В свою чергу величина капіталу, в порівнянні з 2021 роком збільшилась на 3,75 %, а у порівнянні з 2022 величина капіталу зменшилась на 14,52 %.

Величина зобов'язань у порівнянні з 2021 роком збільшилась на 34,43%, а у порівнянні з 2022 роком збільшилась на 18,43%.

Рентабельність активів знизилась як у порівнянні з 2021 роком на 53,54 % , так і в порівнянні з 2022 роком на 71,15 %.

Рентабельність капіталу знизилась як у порівнянні з 2021 роком на 45,37 % , так і в порівнянні з 2022 роком на 68,96 %.

Таким чином, для успішного вирішення проблеми, забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України, підвищення системної стабільності та ролі в соціально-економічному розвитку країни, а також здійснення прогресивних структурних перетворень в економіці важливу роль відіграє розробка механізмів стимулювати банківське регулювання для забезпечення економічного зростання в Україні. Врахування інтересів як господарюючих суб'єктів реального сектора економіки, так і банків в контексті оптимізації ризиків в їх діяльності.

2.2. Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк»

АТ «Ощадбанк» належить до системно важливих банків України, посідає перше місце за обсягом чистого кредитного портфеля та друге місце серед банків України за розміром активів, а також є найбільшим в Україні за пасивами в корпоративному секторі та другим за пасивами в роздрібному секторі. Також даний банк є найбільшим банком в Україні за кількістю відділень і другий за розмірами інфраструктури карткового бізнесу. Також банк послідовно модернізує мережу своїх відділень, поступово збільшуючи кількість відділень нового формату.

Аналіз фінансового стану АТ «Ощадбанку» за підсумками 2021-2023(I квартал) років дає можливість стверджувати, що банк послідовно дотримується вектора розвитку.

Проведемо аналіз основних показників діяльності банківської системи України, а саме активів, капіталу, зобов'язань.

Розглянемо аналіз складу, структури та динаміки активів «Ощадбанку»(табл. 2.2 та табл. 2.3):

Таблиця 2.2 - Аналіз складу та динаміки активів АТ «Ощадбанк» в 2021-2023 (I квартал) роках

Показники	Роки, тис. грн.			Абсолютне відхилення (+,-), тис.грн.		Темп приросту, %	
	2021	2022	2023 (I квартал)	2023/2021	2023/2022	2023/2021	2023/2022
Грошові кошти та їх еквіваленти	19001319	28376712	49082202	30080883	20705490	158,31	72,97
Кредити надані клієнтам	74754086	83215595	80707435	5959349	-2508160	7,97	-3,01
Інвестиції	128686039	143398851	132896694	4210655	-10502157	3,27	-7,32
Інвестиційна нерухомість	633099	626789	626789	-6310	0,00	-1,00	0,00
Основні засоби	6947115	6521344	6541116	-405999	19772	-5,84	0,30
Нематеріальні активи	2049509	2106476	2041539	-7970	-64937	-0,39	-3,08
Передплата з податку на прибуток	417175	470943	468966	51791	-1977	12,41	-0,42
Інші фінансові активи	468886	1319773	1998227	1529341	678454	326,16	51,41
Інші нефінансові активи	2014206	3237587	4143537	2129331	905950	105,72	27,98
Всього активів	234971434	269274070	278506505	43535071	9232435	18,53	3,43

Джерело: складено автором за даними додатку А

За результатами таблиці 2.2 бачимо, що активи Ощадбанку змінилися у 2023 (I квартал) році в порівнянні із 2022 роком за рахунок збільшення таких показників: грошові кошти та їх еквіваленти на 72,94 %; основні засоби на 0,30 %; інші фінансові активи на 51,41 %; інші нефінансові активи на 27,98 %. Також відбулося зменшення таких показників: кредити надані клієнтам на 3,01 %; інвестиції на 7,32% ; нематеріальні активи на 3,08% ; передплата з податку на прибуток на 0,42%.

Таблиця 2.3 - Аналіз структури активів АТ «Ощадбанк» в 2021-2023 (I квартал) роках

Показники	Роки, тис. грн.			Частка в активах, %		
	2021	2022	2023 (I квартал)	2021	2022	2023 (I квартал)
Грошові кошти та їх еквіваленти	19001319	28376712	49082202	8,09	10,54	17,62
Кредити надані клієнтам	74754086	83215595	80707435	31,81	30,90	28,98
Інвестиції	128686039	143398851	132896694	54,77	53,25	47,72
Інвестиційна нерухомість	633099	626789	626789	0,27	0,23	0,23
Основні засоби	6947115	6521344	6541116	2,96	2,42	2,35
Нематеріальні активи	2049509	2106476	2041539	0,87	0,78	0,73
Передплата з податку на прибуток	417175	470943	468966	0,18	0,17	0,17
Інші фінансові активи	468886	1319773	1998227	0,19	0,49	0,72
Інші нефінанс	2014206	3237587	4143537	0,86	1,20	1,49

ові активи						
Всього активів	234971434	269274070	278506505	100,01	99,98	100,01

Джерело: складено автором за даними додатку А

Тобто, з таблиці 2.3 бачимо, що загальна структура активів Ощадбанку є задовільною, що дозволяє ефективно управляти ними. Банк підтримує стратегії щодо збільшення власних фінансових ресурсів, проводить політику, спрямовану на зниження ризиків, підтримання високої ліквідності і поліпшення структури кредитних ресурсів, а також враховує фінансове благополуччя кожного клієнта на основі принципів відкритості, довіри і партнерства. Розглянемо аналіз складу та динаміки власного капіталу «Ощадбанку»(табл. 2.4):

Таблиця 2.4 - Аналіз складу та динаміки власного капіталу АТ
«Ощадбанк» в 2021-2023 (І квартал) роках

Показник и	Роки, тис. грн.			Абсолютне відхилення (+,-), тис.грн.		Темп приросту, %	
	2021	2022	2023 (І квартал)	2023/2021	2023/2022	2023/2021	2023/2022
Акціонерний капітал	49724980	49724980	49724980	0	0	0	0
Непокритий збиток	(30106919)	(29777746)	(27236204)	-2870715	-2541542	-9,54	-8,54
Резерв переоцінки будівель	1564504	1473482	1473333	-91171	-149	-5,83	-0,01
Кумулятивна сума курсових різниць	1469	2537	2537	1068	0	72,70	0
Резерв переоцінки за фінансовими активами	146089	60894	27667	-118422	-33227	-81,06	-54,57

Резерв переоцінки інвестицій в інструменти капіталу	544219	648601	724408	180189	75807	33,11	11,69
Неконтрольована частка участі	13195	12783	12668	-527	-115	-3,99	-0,90
Всього власного капіталу	21887537	22181531	24729389	2841852	2547858	12,98	11,49

Джерело: складено автором за даними додатку А

На рис. 2.1 представлено динамку власного капіталу АТ «Ощадбанк» за 2021 – 2023 (І квартал) роки.

Рисунок 2.1 - Динаміка власного капіталу АТ «Ощадбанк» в 2021-2023 (І квартал) роках

Станом на 2021 рік капітал Ощадбанку становить 21,9 млрд грн, 43,7 млрд грн – акціонерний капітал; 30,1 млрд грн – непокритий збиток. Станом на 2022 рік капітал Ощадбанку становить 22,2 млрд грн, 43,7 млрд грн – акціонерний капітал; 29,8 млрд грн – непокритий збиток. Станом на 2023(І квартал) рік

капітал Ощадбанку становить 24,7 млрд грн, 43,7 млрд грн – акціонерний капітал; 27,2 млрд грн – непокритий збиток.

Загалом в досліджуваному періоді величина власного капіталу збільшилась в абсолютних показниках на 2 млрд грн, або на 12 %.

За результатами аналізу власного капіталу банку видно, найбільшу частку у структурі власного капіталу банку займає акціонерний капітал, значну частину також займає непокритий збиток.

Розглянемо аналіз складу, структури та динаміки зобов'язань «Ощадбанку»(табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Аналіз складу та динаміки зобов'язань АТ «Ощадбанк» в 2021-2023 (І квартал)
роках

Показники	Роки, тис. грн.			Абсолютне відхилення (+,-), тис.г грн.		Темп приросту, %	
	2021	2022	2023 (І квартал)	2023/2021	2023/2022	2023/2021	2023/2022
Кошти банків	7608283	543326	942357	-6665926	399031	-87,61	73,44
Рахунки клієнтів	191452639	233940309	242291241	50838602	8350932	25,55	3,57
Випущені єврооблігації	7908096	6041534	3689097	-4218999	-2352437	-53,35	-38,94
Інші запозичені кошти	2818312	2676153	2734028	-84284	57875	-2,99	2,16
Забезпечення	829107	1179977	1063295	234188	-116682	28,25	-9,89
Інші фінансові зобов'язання	534499	606965	1224482	689983	617517	129,09	101,74
Інші нефінансові зобов'язання	880297	1290000	1267113	386816	-22887	43,94	-1,77
Відстрочені зобов'язання	173704	97833	98372	-75332	539	-43,37	0,55

ня з податку на прибуток							
Субордино ваний борг	878960	716442	467131	-411829	-249311	-46,85	-34,80
Всього зобов'язан ь	21308389 7	247092539	253777116	40693219	6684577	19,10	2,71

Джерело: складено автором за даними додатку А

На рис. 2.2 представлено динамку зобов'язань АТ «Ощадбанк» за 2021 – 2023 (І квартал) роки.

Рисунок 2.2 - Динаміка зобов'язань АТ «Ощадбанк» в 2021-2023 (І квартал) роках

Тобто, можна зробити висновки, що у порівнянні з 2021 роком у 2023 (І квартал) зобов'язання АТ «Ощадбанк» на 40693219 тис. грн. або на 19,10 %; у порівнянні з 2022 роком – на 6684577 тис. грн. або на 2,71%.

У 2023 (І квартал) році, у порівнянні з 2021 роком, зросли такі зобов'язання: рахунки клієнтів на 25,55%; забезпечення на 28,25 %; інші фінансові зобов'язання на 129,09 %; інші нефінансові зобов'язання на 43,94 %. В свою чергу зменшилися такі зобов'язання: кошти банків на 87,61% ; випущені єврооблігації на 53,35% ; інші запозичені кошти на 2,99 % ; відстрочені

зобов'язання з податку на прибуток на 43,37 % та субординований борг на 46,85 %.

У 2023 (I квартал) році, у порівнянні з 2022 роком, зросли такі зобов'язання: кошти банків на 73,44 %; рахунки клієнтів на 3,57 %; інші запозичені кошти на 2,16 %; інші фінансові зобов'язання на 101,74 %; відстрочені зобов'язання з податку на прибуток на 0,55 %. В свою чергу зменшилися такі зобов'язання: випущені єврооблігації на 38,94 %; забезпечення на 9,89 %; інші нефінансові зобов'язання на 1,77 %; субординований борг на 34,80 %.

Тобто, з отриманих результатів, можна сказати, що АТ «Ощадбанк» є прибутковим, лідером у частині інновацій та задоволенню клієнтських потреб. Для підтримки забезпечення фінансової діяльності банківської установи необхідно проводити постійний моніторинг та визначення стратегічних цілей забезпечення фінансової стабільності.

АТ «Ощадбанк» повинен сфокусуватися на кількох ключових напрямках, покликаних реалізувати стратегічні цілі розвитку банку на перспективу:

- посилення внутрішньої спроможності в частині роботи з клієнтами сегмента мікро-, малого та середнього бізнесу за рахунок оновлення операційної моделі, удосконалення та автоматизації внутрішніх процесів;
- посилити подальший технологічний розвиток, спрямований на діджиталізацію та автоматизацію процесів;
- вирішити питань, пов'язані із забезпеченням адекватності регулятивного капіталу, що є необхідною передумовою для продовження реалізації стратегії в частині розвитку бізнесу;
- збільшити масштаби та обсяги операцій з клієнтами, пов'язаними з одержанням комісійних доходів, оскільки саме вони є найбільш ефективними; – продовжити зростання кредитного портфеля роздрібного бізнесу.

2.3. Моніторинг фінансової стабільності АТ «Ощадбанк»

Стабільність банківської системи в цілому повинна розумітися як здатність протистояти збою в її функціонуванні, і тоді вона починає працювати. Вона може грати роль фінансового посередника в економіці. Саме стабільність банківської системи є основою для прийняття раціональних рішень в даній області. Сприяє ефективному функціонуванню капіталовкладень і господарюючих суб'єктів. Стабільність банківської системи визначає стабільність економічного середовища, що оточує банк, тому її неможливо досягти без забезпечення цієї якісної характеристики та стабільності окремих банків.

Кожен банк зобов'язаний уникати або принаймні мінімізувати ризик незбалансованої ліквідності. Базовий набір для підтримки оптимального співвідношення між рівнем ліквідності і прибутковості це: технології, методи і заходи, за досягненням яких, повинні бути чітко сформульовані стратегії управління банками.

Зміни в економічній ситуації впливають на банківську систему, що визначається як чутлива до економічних коливань. Останні події в Україні, такі як перехід до європейських стандартів і дії кризових явищ, суттєво вплинули на фінансову сферу. Криза, спричинена пандемією коронавірусу, і розгортання війни на території країни мають потенціал створити складні виклики для банківської системи.

Банки зазвичай реагують на економічні трясавки, змінюючи свої стратегії, оцінюючи ризики та вживаючи заходів для забезпечення стійкості та ефективності фінансового сектору. Додатковий наголос на внутрішній та зовнішній стійкості банківської системи може стати ключовим для вирішення викликів, пов'язаних із змінами в економічному середовищі та геополітичній ситуації.

У зв'язку з цим, оцінка та моніторинг показників фінансової стабільності банківської діяльності в умовах динамічного макроекономічного середовища є складним та багатограним завданням.

Важливим напрямом моніторингу фінансової стабільності банків України є дослідження індикаторів, що оцінюють на макроекономічному рівні виконання ними своїх основних функцій (відношення капіталу, активів, кредитів до ВВП) (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Динаміка показників фінансової стабільності банків України

Співвідношення	Роки			
	2020	2021	2022	2023
Активів/ВВП	39,13	41,77	53,13	60,89
Капіталу/ВВП	5,26	4,83	6,61	5,65
Кредитів/ВВП	27,07	22,08	27,56	26,80

Джерело: на основі даних [38].

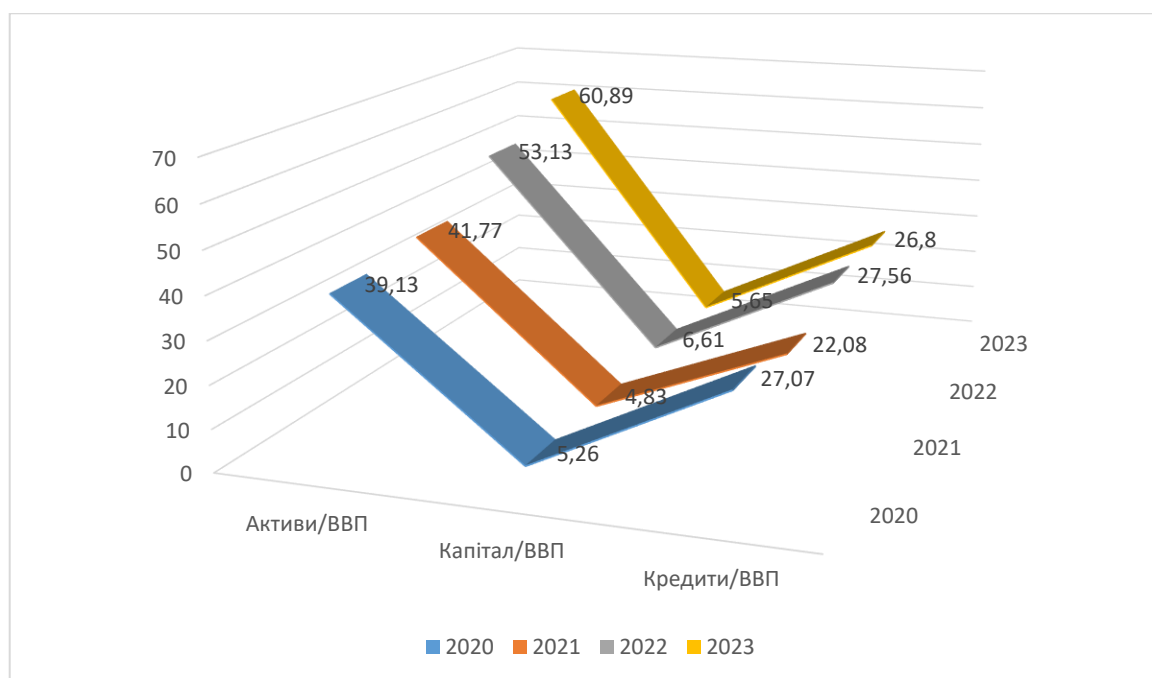

Рис. 2.3. Динаміка показників фінансової стабільності банків України стосовно виконання їх основних функцій на макроекономічному рівні за 2020-2023 рр., %

Дані, відображені на рис. 2.3, свідчать про те, що ступінь проникнення банків в економіку практично за всіма показниками мав стійку тенденцію то до

зниження, то до підвищення. Значення усіх індикаторів протягом 2020–2023 рр. зменшилися від 1,5 до 2,5 рази, і на кінець 2023 року дещо зросли, порівняно з 2020 р., відношення щодо капіталу. Отже, розвиток банківського сектору «не встигає» за розвитком та потребами економіки, тому його фінансова стабільність, визначена за іншими підходами, може вважатися достатньо відносною.

Визначення темпів зміни показників, первинних для розрахунку вищезазначених індикаторів фінансової стабільності, дозволяє зробити більш глибокий аналіз досліджуваних процесів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 - Темпи приросту ВВП та активів, кредитів та капіталу банків України за 2020-2023 рр., %

Показник	2020	2021	2022	2023
Темп приросту ВВП	3,88	14,28	-11,41	13,00
Темп приросту активів	9,83	2,20	12,68	14,59
Темп приросту кредитів	-7,61	-6,76	10,55	-2,74
Темп приросту капіталу	29,04	4,87	21,38	-14,52

Джерело: на основі даних [38].

Розраховані щорічні темпи приросту основних фінансових показників банків України та їх порівняння з темпом приросту ВВП дозволяють зробити такі висновки про стан фінансової стабільності вітчизняних банків:

- від’ємних темпів приросту банківських кредитів свідчить про відсутність надмірного кредитування, отже, ця загроза неpritаманна сучасному розвитку банківського сектору України. Водночас, скорочення темпів приросту кредитного портфеля банків може мати негативні наслідки з точки зору ефективності використання залучених коштів;

- значні темпи приросту власного капіталу свідчать про зростаючу капіталізацію вітчизняних банків, незважаючи на значні обсяги накопичених непокритих збитків, що сформувалися у попередні кризові періоди. Постійне

нарощення капіталу банків зумовлене необхідністю формування адекватного "буферу захисту" від ризиків та дозволяє покращити стан їх фінансової стабільності.

Нормальне функціонування банківської системи залежить від фінансової стабільності банку, його здатності протистояти негативному впливу факторів і динамічно розвиватися. Фінансова стабільність банків служить не тільки гарантією своєчасних розрахунків між компаніями, але і фактором, що забезпечує довіру приватних вкладників до банківської системи.

Для забезпечення стабільності банк повинен мати гнучку структуру капіталу, вміти організувати його кругообіг з постійним перевищенням доходів над витратами для того щоб зберегти платоспроможність та створення умов для свого розвитку.

Фінансова стабільність виявляється як якісна характеристика фінансового стану банківської установи, що вирізняється достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів при забезпеченні належного рівня ліквідності й платоспроможності. Крім того, вона передбачає досягнення зростання прибутку та мінімізацію ризиків, а також здатність витримувати непередбачені втрати і зберігати стан ефективного функціонування.

Коефіцієнти, які визначають достатність власного капіталу та рівень капіталізації банку, встановлюються Національним банком України (НБУ). Однак, є доцільним також розраховувати інші показники, які надають можливість для більш ефективного внутрішнього контролю з боку керівництва самого банку стосовно його фінансової стійкості. До цих показників слід включити ті, які розширюють можливості аналізу фінансової стабільності банку з позицій управління капіталом (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Коефіцієнти фінансової стабільності

№	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст показника визначає
---	------------------------	---------------------	--------------------------------------

1	Коефіцієнт надійності	$K_H = (BK/Z_K)$	Співвідношення власного капіталу до залучених коштів. Рівень залежності банку від залучених коштів
2	Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	$K_{BK} = (BK/A_{\text{заг}})$	Розкриває достатність сформованого власного капіталу в активізації та покритті різних ризиків
3	Коефіцієнт мультиплікатора	$K_{MK} = (A/K_A)$	Ступінь покриття активів капіталом

Для оцінки фінансової стабільності АТ «Ощадбанк» використаємо коефіцієнтний аналіз, що ґрунтується на розрахунку наступних коефіцієнтів: надійності, фінансового важеля, участі власного капіталу у формуванні активів, захищеності власного капіталу, мультиплікатора статутного капіталу, фінансової залежності та захищеності дохідних активів. Розрахунок цих коефіцієнтів наведений в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 - Розрахунок основних коефіцієнтів фінансової стабільності банку

№	Показник	2021	2022	2023	Оптимальне значення
1	Коефіцієнт надійності	0,10	0,09	0,10	Не менше 5%
2	Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	0,09	0,08	0,09	Не менше 10%
3	Коефіцієнт мультиплікатора	10,7	12,1	11,2	12,0-15,0

На рис. 2.4. зображено основні коефіцієнти фінансової стабільності

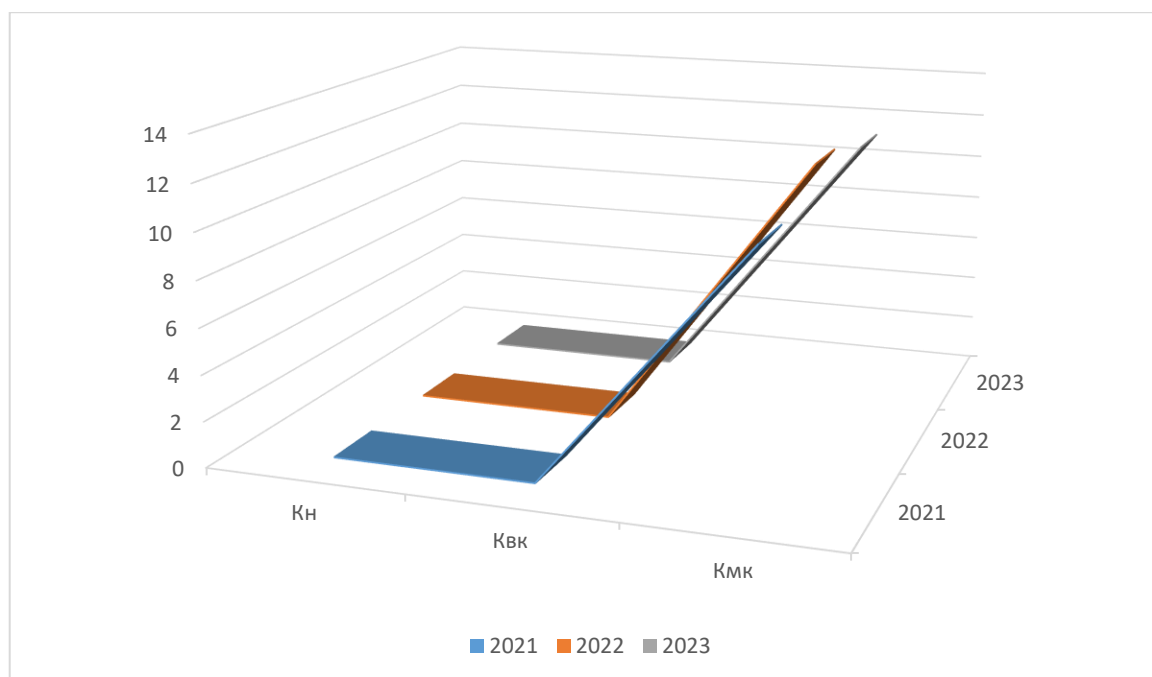

Рис. 2.4. Основні коефіцієнти фінансової стабільності

З наведених даних видно, що коефіцієнт надійності дещо знизився, станом на 2022 р. становив 9 %, а станом 2023. – 10 %. Однак, згідно з оптимальним значенням, банк володіє високим запасом капіталу, в результаті чого він досяг рівня високої надійності, тобто незалежно від елементів, що залучають вільні кошти фінансового ринку. Це тому, що у нього достатньо власних дешевих речей, які можна використовувати для кредитування суб'єктів господарювання та інвестицій.

Висновки за розділом 2

Незважаючи на досить повне висвітлення в економічній літературі методологічного підходу до аналізу окремих банківських операцій та оцінки їх ефективності, існує безліч напрямків фінансово-економічного аналізу діяльності комерційних банків та оцінки їх результативності.

Важливі теоретичні та прикладні галузі все ще залишаються невивченими. Таким чином, на сьогоднішній день сутність і зміст, склад і структура комплексного фінансово-економічного аналізу діяльності кредитних організацій

розкриті не в повній мірі, а організаційно-методичний підхід до комплексного аналізу їх результатів продемонстрований не був.

Проблемою розвитку банківської системи є низький рівень її конкурентоспроможності, тобто вітчизняні банки не можуть конкурувати з іноземними банками. З кожним роком обсяг іноземного капіталу в затвердженому капіталі банку зростає.

Аналіз показників діяльності банківської системи України показав, що протягом 2021-2023 (I квартал) років кількість діючих банків скоротилась з 74 одиниць до 67 одиниць, або на 7 одиниць (9,46 %).

Чисті активи банків мали позитивну тенденцію щодо збільшення, а саме в порівнянні із 2021 роком зросли на 530778 млрд. грн. (або на 29,12 %), а з 2022 роком тенденція зменшення на 1523150 млрд. грн. (74,16 %).

Збільшилась величина кредитного портфелю в порівнянні із 2021 роком на 7,52 %, а у порівнянні із 2022 роком величина кредитного портфелю зменшилась на 2,74%.

В свою чергу величина капіталу, в порівнянні з 2021 роком збільшилась на 3,75 %, а у порівнянні з 2022 величина капіталу зменшилась на 14,52 %.

Величина зобов'язань у порівнянні з 2021 роком збільшилась на 34,43%, а у порівнянні з 2022 роком збільшилась на 18,43%.

Рентабельність активів знизилась як у порівнянні з 2021 роком на 53,54 % , так і в порівнянні з 2022 роком на 71,15 %.

Рентабельність капіталу знизилась як у порівнянні з 2021 роком на 45,37 % , так і в порівнянні з 2022 роком на 68,96 %.

АТ « Ощадбанк » є прибутковим, лідером у частині інновацій та задоволенню клієнтських потреб. Для підтримки забезпечення фінансової діяльності банківської установи необхідно проводити постійний моніторинг та визначення стратегічних цілей забезпечення фінансової стабільності.

З наведених даних видно, що коефіцієнт надійності дещо знизився, станом на 2022 р. становив 9 %, а станом 2023. – 10 %. Однак, згідно з оптимальним значенням, банк володіє високим запасом капіталу, в результаті чого він досяг

рівня високої надійності, тобто незалежно від елементів, що залучають вільні кошти фінансового ринку.

Постійний моніторинг фінансової стабільності є критично важливим для багатьох причин, оскільки він дозволяє вчасно виявляти та вирішувати можливі проблеми, а також забезпечує ефективне управління ризиками та збереження стійкості в економіці та фінансовій системі. Нижче подано деякі ключові аргументи, чому необхідно постійно проводити моніторинг фінансової стабільності:

- виявлення ризиків: постійний моніторинг дозволяє швидко реагувати на такі зміни та виявляти нові ризики.

- оцінка ліквідності та платоспроможності: моніторинг ліквідності дозволяє банкам вчасно виявляти проблеми та вживати заходів для забезпечення необхідного рівня ліквідності. Постійний аналіз фінансових показників допомагає визначити платоспроможність банків та їх здатність виконувати фінансові зобов'язання.

- виявлення симптомів кризи та стрес-тестування: моніторинг дозволяє вчасно виявляти ознаки фінансових проблем та вживати заходів для їх подолання. Проведення стрес-тестів на різні сценарії допомагає визначити, як банк реагує на негативні впливи та чи є його фінансова система стійкою.

- забезпечення довіри ринків та інвесторів: постійний моніторинг і звітність щодо фінансового стану допомагає зберігати довіру вкладників та інвесторів, що є важливим для стабільності банку та фінансової системи в цілому.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТАБІЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

3.1. Підвищення ефективності системи банківського ризик -менеджменту в контексті забезпечення фінансової стабільності

Банки є основними учасниками фінансових ринків, і їх ефективне функціонування має значний вплив на економічний розвиток відповідних країн, Україна не є винятком. Криза у фінансовій системі, що сталася за останній 1 рік, показує, що функціям банків з управління ризиками не приділялося достатньої уваги, що ставить під загрозу ефективність всього банківського сектора.

Ризик-менеджмент - це система управління ризиками, яка включає стратегії та тактику управління для досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективне управління ризиками включає системи управління, системи ідентифікації та вимірювання, а також системи підтримки (моніторингу та контролю).

Банки відіграють важливу роль в системі фінансового посередництва і повинні бути оснащені відповідними механізмами не тільки для виявлення потенційних загроз, але і для нейтралізації їх негативних наслідків.

Основним завданням у напрямку створення ефективного менеджменту і функцій управління ризиками є досягнення стратегічних цілей і виконання поточних завдань і бізнес-плану банку. Це також включає реалізацію відповідної політики, застосування методів та інструментів для управління та контролю ризиків, що виникають із зовнішнього середовища, а також структуру активів та зобов'язань.

Національний банк України як центральний орган державного управління банківською системою здійснює регулювання і нагляд за діяльністю вітчизняних банків і визначає банківський ризик як імовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та (або) надходження банку [39].

Відповідно до Методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджених постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104, з метою здійснення банківського нагляду Національний банк України виділив дев'ять категорій ризику, а саме [39]:

1) кредитний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Під час оцінки кредитного ризику доцільно розділяти індивідуальний та портфельний кредитний ризик;

2) ризик ліквідності – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконувати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат (виникає через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування та/або виконувати позабалансові зобов'язання);

3) ризик зміни процентної ставки – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі зміни процентної ставки;

4) ринковий ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів, товарів і курсів іноземної валюти;

5) валютний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют і цін на банківські метали;

6) операційно-технологічний ризик – потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів обробки інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості й безперервності роботи;

7) ризик репутації – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової

установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду;

8) юридичний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через імовірність двозначного тлумачення;

9) стратегічний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через помилкові управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі.

При цьому слід враховувати і той факт, що усі ризики, з якими стикаються у банківському бізнесу, поділяються на ті, що можна кількісно оцінити та на ті, що не піддаються кількісній оцінці (ризик репутації, юридичний ризик, стратегічний ризик). До тих, що можна кількісно оцінити відносяться [40]:

1. Кредитний ризик (індивідуальний ризик, портфельний ризик, ризик країни, трансфертний ризик).
2. Ризик ліквідності (ризик ліквідності ринку, ризик ліквідності фінансування).
3. Ризик зміни процентної ставки (ризик переоцінки, ризик кривої дохідності, базисний ризик, ризик вибору).
4. Ринковий ризик (з валютою та металами, з процентними інструментами, з пайовими цінними паперами, з товарними контрактами).
5. Валютний ризик (ризик трансакції, ризик трансляції, економічний ризик).
6. Операційно-технологічний ризик.

Управління ризиками забезпечує систематичний процес підготовки і реалізації заходів, спрямованих на зниження ступеня помилкових рішень і мінімізацію можливого негативного впливу небажаного розвитку подій в ході реалізації рішень.

Система управління ризиками включає в себе об'єкти і суб'єкти управління. Роль менеджменту відіграє конкурентна позиція на ринку

банківських установ і банківських послуг. Суб'єктом управління цією підсистемою є управління ризиками, яке використовує різні методи теорії ризиків на основі отриманої інформації для розробки управлінських заходів щодо зниження або підтримання рівня ризику на певному рівні.

Моніторинг рівня ризику у функціонуванні банку використовується для виявлення тенденцій небажаного розвитку, з метою подальшої нейтралізації можливих негативних наслідків через ризики, пов'язані з уже прийнятими рішеннями або неконтрольованими змінами у зовнішньому середовищі діяльності банку.

Організація, як відкрита система, має зовнішнє середовище або зовнішні змінні, які впливають на неї і залежать від зовнішнього світу в плані поставок ресурсів, енергії, персоналу, споживачів. Керівник повинен вміти виявляти ключові фактори в навколишній організації, що впливають на її діяльність, і вибирати шляхи і методи реагування на зовнішні впливи.

Вважається, що зовнішні ризики виникають у зовнішньому середовищі організації. Зазвичай виникнення зовнішніх ризиків пов'язано з поведінкою об'єктивних факторів, які не залежать від волі керівників або власників організації, і до основних факторів, що призводить до зовнішніх ризиків, основних проблем, при яких вона ними управляє, відносяться нестабільні внутрішні і зовнішньополітичні ситуації, економічні кризи, коливання валютних курсів, несподівані зміни в структурі попиту і пропозиції, науково-технічні революції, стихійні лиха, екологічні катаклізми.

Зовнішні ризики, пов'язані з навколишнім середовищем організації, можуть бути макроекономічними та мікроекономічними на мікрорівні. На ці та інші впливають фактори:

- прямий вплив – законодавче регулювання, податкова система, взаємини з партнерами, конкуренція, корупція;
- непрямий вплив – політична і економічна обстановка в країні, економічний стан галузі, стихійні лиха, міжнародні події.

Політичні ризики можуть виникнути в результаті зміни керівництва держави, зміни пріоритетних напрямків його діяльності. Політичні ризики неминучі в бізнесі, але їх можна правильно оцінити і врахувати в ході управління бізнесом.

У ризик-менеджменті прийнято виділяти кілька ключових етапів:

- виявлення ризику і оцінка ймовірності його реалізації і масштабу наслідків, визначення максимально-можливого збитку;
- вибір методів та інструментів управління виявленим ризиком;
- розробка ризик-стратегії з метою зниження ймовірності реалізації ризику і мінімізації можливих негативних наслідків;
- реалізація ризик-стратегії;
- оцінка досягнутих результатів і коригування ризик-стратегії.

Важливим етапом управління ризик - менеджменту вважається етап вибору методів та інструментів для управління ризиками.

Стратегія управління ризик – менеджментом -це набір управлінських заходів, обраних компанією для досягнення цілей управління ризиками, і покликаних зосередити її зусилля і ресурси на пошуку оптимального рішення.

Після досягнення поставлених цілей кожна стратегія перестає використовуватися, оскільки пріоритетність нових видів діяльності вимагає розробки нових стратегій. Основні стратегічні цілі управління ризиками можна визначити як завдання захисту підприємства від негативного впливу факторів зовнішнього середовища, а також оптимізації внутрішнього середовища.

Тактика ризик-менеджменту включає практичні методи і прийоми фінансового менеджменту для досягнення поставленої мети в конкретних умовах. Завданням тактичного управління фінансовими ризиками підприємства є вибір найбільш конструктивних і оптимальних способів зниження ризику та нейтралізації їх негативних наслідків у разі виникнення ризикової події у кожній конкретній ситуації [41, с. 18] .

Система управління ризик-менеджмент включає дві підсистеми: ту, яка управляє (суб'єкт ризик-менеджменту), і ту, якою управляють (об'єкт

управління). Схематично комплексну систему управління фінансово-економічними ризиками підприємств, організацій та установ зображено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Система управління фінансово-економічними ризиками підприємств, організацій та установ [42, с. 338]

Як видно з наведеного вище малюнка, суб'єктом управління в області управління ризик - менеджменту є менеджер з фінансових ризиків, функціональні обов'язки якого полягають в наступному:

- обґрунтуванні доцільності вкладень у об'єкти з ризиками та розробленні програми ризикової інвестиційної діяльності;
- виборі способів уникнення ризиків та методів їх зменшення;
- організації страхування ризиків;
- організації системи фінансових відносин: між страховиками та страхувальниками; між позичальниками та кредиторами; між контрагентами.

Об'єктами ризик-менеджменту є система ризикових вкладів капіталу і система фінансових відносин. У процесі управління фінансові менеджери свідомо впливають на керівництво в рамках функціональної відповідальності. До основних завдань суб'єкта ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, організацій і установ відносяться планування, організацію, мотивацію і контроль (рис. 3.2).

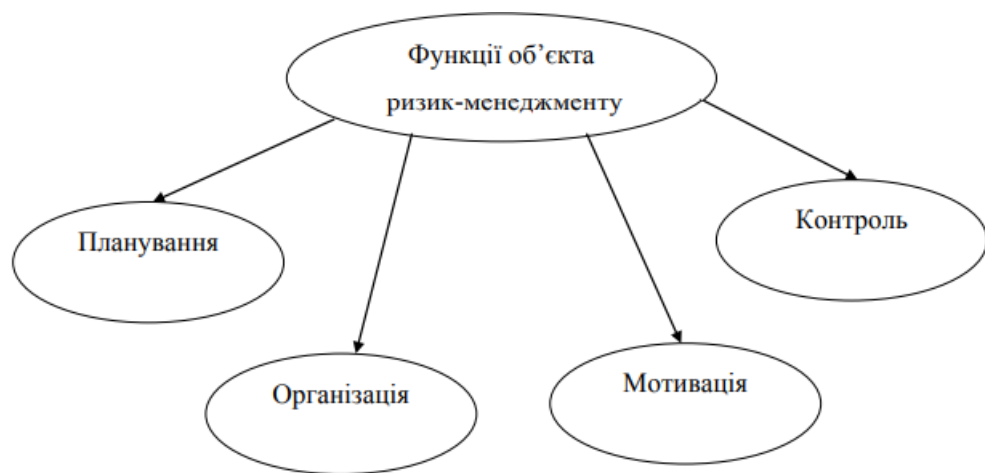

Рис. 3.2. Функції суб'єкта ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, організацій та установ [43, с. 225]

Стратегія ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки є складовою частиною загальної фінансової стратегії компаній, організацій та установ. Вона включає в себе розробку системи заходів, спрямованих на виявлення фінансових ризиків, оцінювання ступеня концентрації і ймовірності їх виникнення, запобігання небажаних наслідків ризикових подій і компенсацію понесених збитків.

Послідовність розроблення стратегії ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, організацій та установ представлена на рис. 3.3.

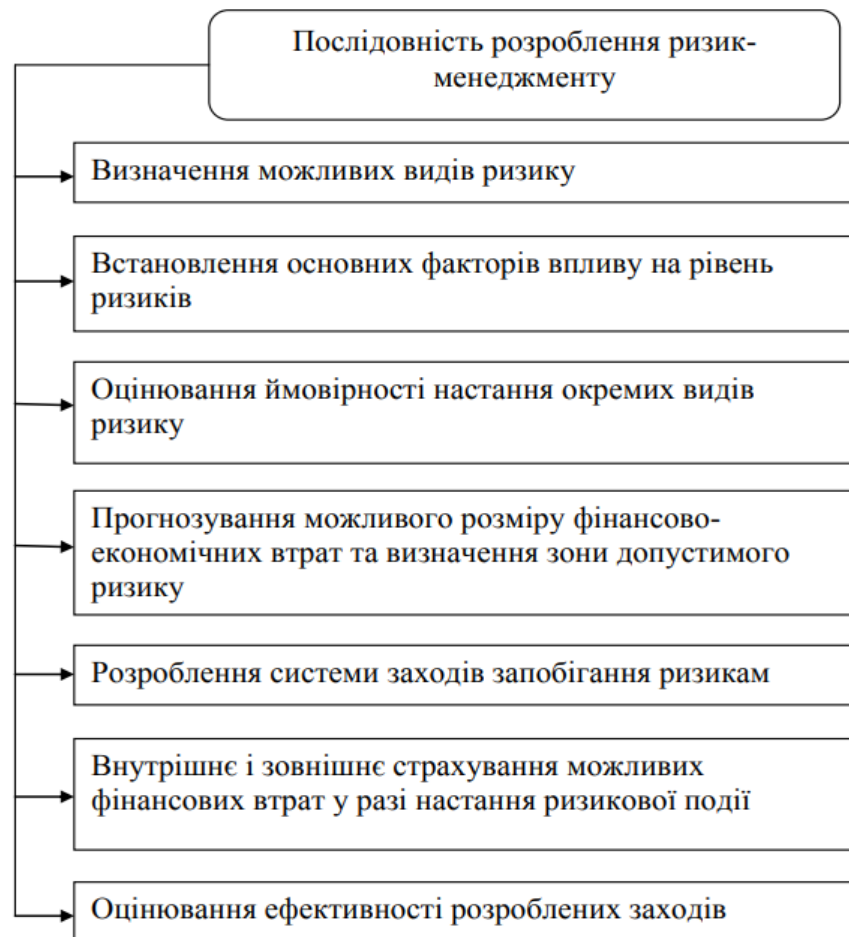

Рис. 3.3. Послідовність розроблення політики ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, організацій та установ [44, с. 158]

При неможливості точно виміряти рівень фінансово-економічного ризику процес обґрунтування доцільності управлінських рішень повинен ґрунтуватися на загальних евристичних принципах прийняття рішень в умовах ризику:

- ризикувати можна лише в межах власних фінансових ресурсів;
- необхідно розглядати можливі негативні наслідки ризику;
- не можна ризикувати значними сумами капіталу, якщо очікуваний результат занадто малий;
- необхідно паралельно розглядати інші альтернативні варіанти рішень, які можуть виявитися менш ризикованими;

Таким чином, управління ризиками є інструментом зниження ризиків у діяльності компаній, організацій та установ. Надаючи можливості управління

ризиками, ви можете прогнозувати ймовірність виникнення несприятливих ситуацій і скорочувати кількість неефективних управлінських рішень. Крім того, управління ризиками за допомогою належної реалізації функцій управління ризиками в системі фінансово-економічної безпеки дозволяє приймати якісні стратегічні і тактичні управлінські рішення і допомагає зменшити кількість помилок при плануванні та реалізації стратегій компаній, організацій та установ.

3.2. Обґрунтування шляхів зміцнення банківської системи в умовах воєнного стану

Сучасна банківська система України перебуває в ситуації постійних змін економічної кон'юнктури та невизначених перспектив, що значною мірою кидає тінь на фінансову стабільність багатьох українських банків. Це проблема, яка потребує подальшого вивчення та вдосконалення механізмів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності банківської системи. Ефективні рішення цих проблем вимагають системного підходу, що враховує різноманітність проблем і вдосконалює заходи на національному економічному рівні.

В умовах військових конфліктів банкам слід зосередитися на досягненні фінансової стабільності, щоб запобігти майбутнім потенційним кризам і проблемам з платоспроможністю і ліквідністю. Для забезпечення стабільності можна визначити кілька заходів: для підвищення довгострокової фінансової стабільності банки розглядають можливість збільшення свого капіталу; також корисні поліпшення процентної політики банку, оптимізація кредитних ставок і підвищення чистої процентної маржі, що відображає прибутковість банку і толерантність до ризику, скорочення адміністративних та інші витрати, які можуть негативно вплинути на прибутковість активів і загальну ефективність діяльності банку.

У період дії воєнного стану Національний банк України продовжить вживати заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності держави та регулювання фінансового сектору.

Рівень інфляції в Україні знижується восьмий місяць поспіль, опустившись нижче від «довоєнного» значення [45]. За даними Державної служби статистики України, у серпні 2023 р. споживча інфляція в річному вимірі (р/р) відчутно сповільнилася – до 8,6 % з 11,3 % у липні (рис. 3.4.). У місячному вимірі другий місяць поспіль зафіксовано дефляцію – ціни знизилися на 1,4 %.

Рис. 3.4. Динаміка індексу споживчих цін в Україні, до відповідного місяця попереднього року [46].

Подорожчання оброблених продовольчих товарів у серпні й надалі сповільнювалося (до 12,5 % р/р проти 13,9 % р/р у липні). Така динаміка зумовлена далшим зниженням тиску з боку витрат бізнесу, оптимізацією виробничих та логістичних ланцюгів, а також поліпшенням інфляційних та курсових очікувань. Так, сповільнювалося зростання цін на м'ясні та молочні продукти, хліб та борошняні вироби. Курсова стійкість сприяла сповільненню зростання цін на продукти, що мають значну частку імпорту в собівартості, зокрема рибні продукти, каву, чай, соки, цукерки, сухофрукти, прянощі. Водночас у серпні зафіксовано зниження цін відносно липня на певні оброблені продовольчі товари, зокрема на: хліб і хлібопродукти – на 0,2 %; сир і м'який сир – на 0,3 %; масло – на 0,9 %; соняшникову олію – на 0,5 % [46].

Темпи зростання цін на сирі харчові продукти в серпні знизилися до 3,4 % р/р порівняно з 12,3 % у липні. Овочі здешевшали на 25,7 % р/р завдяки розширенню пропозиції. У річному вимірі знизилися ціни на всі овочі в

споживчому наборі, а також деякі фрукти та кавуни. Тривало зниження цін на крупи та борошно на тлі низьких експортних цін та збільшення виробництва. Помірніше подорожчання яєць відображало ефекти бази порівняння. Пригальмувало зростання цін на м'ясо, хоча його вартість і досі висока під впливом обмеженої пропозиції та зростання вартості енергії та пального. У серпні також зафіксували зниження цін на деякі сирі харчові продукти відносно липня, зокрема на овочі – на 37,6 %, фрукти – на 4,2 %, яйця – на 0,1 % [46].

Зростання цін на непродовольчі товари в серпні також сповільнилося до 5,5 % проти 10,0 % р/р у липні. У результаті повільнішими темпами дорожчали товари особистого догляду, іграшки, меблі, побутова техніка, товари для дому, автомобілі. Знизилися ціни на одяг – на 1,8 %, та взуття – на 2,8 % [46].

Зростання адміністративно регульованих цін у серпні сповільнилося до 11,6 % р/р проти 12,0 % р/р у липні. Подорожчання алкогольних напоїв пригальмувалося завдяки повільнішому зростанню виробничих витрат на тлі тиску з боку тіньової пропозиції. Також сповільнювалося зростання цін на транспортні послуги з огляду на нижчі, ніж торік, ціни на пальне в попередні місяці [46].

Для забезпечення надійності та стабільності банківської системи 24 лютого 2022 року Рада Національного банку України прийняла постанову № 18 "Про функціонування банківської системи під час введення воєнного стану", яка визначає основні правила функціонування банків в умовах воєнного стану.

Згідно з постановою, банк гарантує роботу відділень у безперебійному режимі за відсутності загрози життю та здоров'ю населення, але враховує певні обмеження, які поширюються на зняття готівки.

Так, у національній або іноземній валюті ви можете знімати готівку на суму до 100 тис. грн на день, за винятком випадків, передбачених постановою. У той же час банкомати видають гроші, а інкасатори по можливості повертають готівку.

Також важливо і дуже корисно, що крім зняття готівки в банкоматах, ви можете отримати їх в торгових компаніях в разі гострої необхідності на

підприємствах торгівлі, кожне з яких самостійно визначає ліміти видачі за один раз: від 500 грн, але не більш як 6000 грн.

Важливо, що Національний банк України не встановлював заборону на безготівкові платежі в Україні.

Отже, незважаючи на введення воєнного стану, банківська система працює, здійснюються платежі з використанням карт, працюють платіжні термінали. Крім того, як і раніше, ви можете поповнювати свій мобільний рахунок по бездротовій мережі, здійснювати платежі за житлово-комунальні послуги і переводити безготівкові грошові кошти.

Якщо ви виїжджаєте за кордон і у вас є готівка в національній валюті, краще заздалегідь перевести гроші на картковий рахунок в Україні. Це можна зробити у відділенні банку або за допомогою платіжного терміналу з можливістю прийому банкнот. Це заощадить час у майбутньому, а обмінний курс у приймаючій країні буде максимально наближений до офіційного обмінного курсу, що дозволить вам знімати іноземну валюту в банкоматах або розплачуватися закордонною карткою.

Як ми вже зазначали, щодо зняття коштів із валютного рахунка в Україні також є певні обмеження. Зокрема, зняти грошові кошти в іноземній валюті з рахунка можна, але в обсязі, що не перевищує в еквіваленті 100000 грн на день (без урахування комісії банку), крім випадків, передбачених Постановою.

А от щодо зняття коштів із рахунків за кордоном Національним банком України встановлено ліміт на зняття валюти з гривневих рахунків обсягом до 50 тис. грн на місяць. Водночас зняття готівкових коштів із рахунка, відкритого в Україні в іноземній валюті, дозволено в обсязі, що не перевищує в еквіваленті 100000 грн на день. Ці обмеження покликані запобігти виведенню капіталу за кордон.

Обмежень на продаж іноземної валюти (готівкової та безготівкової) немає. Конвертація доларів / євро можлива тільки в безготівкових форматах. Продати іноземну валюту можна через онлайн-банкінг у відкритих відділеннях банків, поштових операторів та обмінних пунктах.

Більше того, з початку війни були внесені зміни до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо застосування окремих положень на період воєнного стану, що змінюють, серед інших, деякі правила роботи небанківських фінансових установ, у тому числі тих, які надають банківські послуги та послуги з кредитування.

Ці зміни покликані полегшити становище українських позичальників під час війни і на початку післявоєнного відновлення економіки, а зовсім не в нинішній ситуації.

Відповідні зміни передбачають і звільнення від сплати штрафів за прострочення кредитів, і можливість запровадження кредитних канікул, і заборону збільшення відсоткової ставки за користування кредитом, окрім випадків, коли про це зазначено в кредитному договорі [47].

Війна призвела до катастрофічних втрат для економіки країни і становить серйозну загрозу довгостроковому зниженню рівня життя українських громадян. Залежно від перебігу військових подій та економічного стану України рівень бідності може значно зрости і, можливо, до кінця 2023 року досягне 60% населення. Розподіл рівнів бідності може бути нерівномірним з географічної точки зору, ступеня впливу війни в різних регіонах і серед різних соціальних груп населення. Важливим гендерним аспектом є те, що з 10 біженців 9 - жінки і діти, а сім'ї, в основному чоловіки, залишаються в Україні.

В умовах війни і кризового стану банківської системи України існує необхідність в ефективному управлінні прибутковістю і ліквідністю. Стратегічне завдання, яке доводиться вирішувати банкам в процесі управління ліквідністю, полягає в тому, щоб уникнути як дефіциту, так і надлишку ліквідних коштів. Дефіцит може призвести до ризику втрати ліквідності банку, надлишок ліквідних коштів може призвести до нераціонального розподілу коштів і втрати майбутнього прибутку. Щоб мінімізувати ризик незбалансованої ліквідності, кожен банк повинен підтримувати оптимальне співвідношення між рівнем ліквідності та прибутковості. Це включає розробку чіткої стратегії управління

банком, яка визначає основні прийоми, методології та заходи для досягнення цього балансу.

Розглянемо 10 фактів про фінансову стабільність [48].

Фінансовий сектор успішно адаптувався до роботи в складних умовах війни. Це не просто цитата зі Звіту про фінансову стабільність, підготовленого фахівцями Національного банку, а незаперечна істина. Є, принаймні, десять фактів, які про це свідчать.

1. Стійкість. Навіть в умовах війни банки в Україні безперебійно працюють, зберігають операційну ефективність та нарощують капітал.

Завдяки роботі над помилками з того часу працюючі на ринку банки переважно прозорі, мають зрозумілі бізнес-моделі та міцний запас капіталу. Цей запас посилює стійкість до подальших викликів та готує до повноцінного відновлення.

2. Адаптивність. Песимістичний прогноз про суттєвий вплив енергетичного терору росії на економіку не реалізувався. Енергосистема встояла, а економічна активність пожвавилася.

З огляду на поліпшення фінансових показників бізнесу та ситуації на ринку праці зростає схильність до споживання та оживає попит населення на банківські кредити.

3. Міжнародна підтримка. У межах чинної програми з Міжнародним валютним фондом міжнародні партнери забезпечать пакет фінансової підтримки на \$115 млрд у наступні чотири роки. Ці кошти вже підтримують платіжний баланс та дали змогу наростити золотовалютні резерви до 11-річного максимуму.

Виконання Україною взятих на себе зобов'язань – запорука подальшого динамічного надходження коштів, нарощування запасу міцності для підтримки валютного ринку, а в перспективі – його подальшої лібералізації.

4. Висока ліквідність. Зазвичай супутник кризи – відплив коштів із банків. Попри історичний досвід, банківська система України накопичила безпрецедентний запас ліквідності. Норматив короткострокової ліквідності LCR у середньому за сектором перевищує мінімальне значення більше ніж втричі.

Запаси мають як державні, так і приватні банки з українським та іноземним капіталом. Кошти клієнтів вже формують понад 90% зобов'язань, водночас частка дорогого рефінансування скоротилася до мінімальних рівнів.

5. Краща строковість. Зусилля Національного банку з поліпшення строкової структури ресурсної бази банків не були даремними. У відповідь на стимули регулятора банки підвищили ставки за вкладами терміном від 3 місяців.

Як наслідок, з початку року роздрібні строкові кошти у гривні зросли на 19%, а їхня частка – на близько 5 в. п. – до 35%. Звісно, більша частина коштів, або 65%, – до запитання. Але це типова пропорція для країн ЄС, де в середньому частка коштів на вимогу становить 76%.

6. Відновлення кредитування. Кредитування бізнесу, на жаль, поки що скорочується. Головна причина – не високі ставки, а слабкий попит. Попри це, фінансові установи налаштовані за рік наростити обсяги гривневого кредитного портфеля на 10%.

Переважно – завдяки державним програмам підтримки, які залишаються головним драйвером кредитування бізнесу. Тим часом після стрімкого падіння з'явилися ознаки стабілізації роздрібного кредитування. Банки з топовими онлайн-застосунками нарощують клієнтську базу.

7. Помірні втрати. Банки призупинили визнання "воєнних" втрат кредитного портфеля. З початку повномасштабної війни ці втрати сягнули майже 15% працюючого "мирного" портфеля. Частина реструктуризованих бізнес-кредитів ще в зоні ризику і можуть з часом стати непрацюючими.

8. Стабільний прибуток. Більшість банків отримали прибутки в перший рік війни. Попри визнання "воєнних" втрат, у другий рік прибутки зростають. Ключові джерела заробітку – високодохідні державні інструменти з майже нульовим ризиком.

9. Міцний капітал. Завдяки сталим прибуткам в умовах кризової заборони на розподіл цих прибутків серед акціонерів банки нарощують капітал. Поточна достатність капіталу вдвічі перевищує мінімальні вимоги.

10. Чітка взаємодія. Останній факт – швидше побажання. Фінансова стабільність у надскладних умовах воєнного часу була б неможлива без злагоджених зусиль та тісної координації дій усіх учасників фінансового ринку.

В умовах воєнного стану зміцнення банківської системи буде дуже важливим завданням, оскільки економічна нестабільність і військові дії можуть завдати значної шкоди фінансовому сектору. Наведемо деякі шляхи обґрунтування зміцнення банківської системи в умовах воєнного стану:

- забезпечення ліквідності: проведення аналізу ліквідності та розробка стратегій для її підтримання в умовах непередбачуваних обставин. Сприяння взаємодії з Національним банком та іншими фінансовими установами для надання додаткової ліквідності, якщо це необхідно.

- захист від кредитних ризиків: ретельне аналізування кредитного портфеля та ідентифікація потенційних проблемних позик. Вживання заходів щодо покращення кредитного моніторингу та виявлення ризикових сегментів.

- стрес-тестування: проведення регулярних стрес-тестів для оцінки впливу різних сценаріїв воєнного стану на фінансову стійкість банків. Розробка планів дій на випадок стресових ситуацій.

- кібербезпека: зміцнення заходів кібербезпеки для запобігання можливим кібератакам в умовах воєнного конфлікту. Проведення навчань та імітацій для забезпечення готовності до кіберзагроз.

- співпраця з регуляторами: активна співпраця з регуляторами та урядовими органами для вирішення фінансових викликів, які виникають внаслідок воєнного стану. Розробка спільних стратегій та планів дій.

- диверсифікація активів: диверсифікація інвестицій та активів для зменшення ризиків від концентрації у певних галузях чи регіонах. Аналіз ринків та розробка стратегій відповідно до змін в економічному середовищі.

- підтримка Клієнтів: надання підтримки клієнтам у важких економічних умовах, зокрема, розгляд можливості перегляду графіків платежів та реструктуризації позик. Ці заходи спрямовані на забезпечення фінансової

стабільності та ефективного функціонування банківської системи в умовах воєнного стану.

Усе це необхідно здійснювати , адже зміцнення фінансової стабільності важливо з кількох ключових причин:

- захист економіки від зовнішніх шоків: фінансова стабільність дозволяє країні ефективніше витримувати вплив зовнішніх економічних трясавок, таких як глобальні фінансові кризи чи економічні спади.

- забезпечення ліквідності та платоспроможності: стабільна фінансова система гарантує наявність достатньої ліквідності для забезпечення нормального функціонування банків та інших фінансових установ.

- довіра та кредитоспроможність: зміцнення фінансової стабільності підвищує довіру до фінансової системи, що важливо для залучення інвестицій та забезпечення кредитоспроможності банків.

- зменшення ризику фінансових криз: сильна фінансова система здатна попереджати та легше витримує фінансові кризи, зменшуючи їхні негативні наслідки для економіки.

- підтримка реального сектору: фінансова стабільність дозволяє фінансовим установам активно підтримувати реальний сектор економіки через кредитування та інші фінансові послуги.

- збереження рівноваги в глобальному світі: фінансова стабільність в національних системах є важливою для збереження рівноваги в глобальній фінансовій системі та запобігання поширенню криз.

- підтримка цінової та валютної стабільності: стабільна фінансова система сприяє збереженню стабільності цін та валюти, що важливо для ефективного функціонування економіки.

- можливості для росту та розвитку: зміцнення фінансової стабільності створює сприятливий ґрунт для економічного росту та розвитку, оскільки забезпечує надійні умови для фінансової діяльності.

Загалом, фінансова стабільність виступає ключовим фактором для ефективного функціонування економіки та забезпечення благополуччя суспільства.

Висновки за розділом 3

Підвищення ефективності системи банківського ризик-менеджменту є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності банків та фінансової системи в цілому. В контексті забезпечення фінансової стабільності існують кілька ключових аспектів, які можуть сприяти підвищенню ефективності системи банківського ризик-менеджменту:

Стратегічне управління ризиками: Взаємодія з бізнес-стратегією: Ризик-менеджмент повинен бути тісно пов'язаним з бізнес-стратегією банку. Розуміння ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю, дозволяє вирішувати їх на етапі стратегічного планування.

Поліпшення системи оцінки ризиків: Розробка точних моделей ризиків: Використання точних та надійних моделей оцінки ризиків дозволяє банкам ефективно виявляти, вимірювати та управляти різноманітними видами ризиків, такими як кредитний, ринковий, операційний та інші.

Ліквідність та управління капіталом: Підтримання оптимального рівня ліквідності: Ефективне управління ліквідністю є ключовим для забезпечення фінансової стабільності. Банки повинні мати достатню ліквідність для виконання зобов'язань та уникнення кризових ситуацій.

Адекватний рівень капіталу: Визначення адекватного рівня капіталу допомагає банкам покращити свою стійкість до різних видів ризиків та підвищити відсоток покриття можливих втрат.

Вдосконалення процесу моніторингу та звітності: Регулярний моніторинг ризиків: Банки повинні систематично моніторити ризики та оновлювати свої стратегії відповідно до змін в економічному оточенні та банківській діяльності.

Покращення системи звітності: Чітке та своєчасне надання інформації щодо ризиків, а також ефективна комунікація з регуляторами та внутрішніми стейкхолдерами, грають ключову роль у запобіганні можливих проблем.

Розвиток культури управління ризиками: Поширення культури ризик-менеджменту: Важливо висвітлювати важливість управління ризиками на всіх рівнях банківської організації.

Зміцнення банківської системи в умовах воєнного стану є важливим завданням для забезпечення фінансової стабільності та економічної життєздатності країни. У таких надзвичайних обставинах можуть бути використані різноманітні заходи для мінімізації впливу конфлікту на фінансову систему та забезпечення її функціонування.

Ось кілька шляхів зміцнення банківської системи в умовах воєнного стану: Кризове планування та стратегії відновлення: Розробка кризового плану: Банки повинні розробити імовірні сценарії та стратегії відновлення для випадку введення воєнного стану. Це включає оцінку можливих ризиків, втрат та дієвих заходів для швидкого відновлення нормальної діяльності після завершення конфлікту.

Контингентні фінансові резерви: Створення фінансових резервів: Банки можуть формувати додаткові резерви для забезпечення ліквідності та фінансової стійкості в умовах воєнного стану. Це може включати надмірні запаси ліквідних активів та збільшення капіталу.

Кібербезпека: Захист від кіберзагроз: З огляду на можливість кібератак у період воєнного стану, банки повинні покращити свої заходи з кібербезпеки. Це включає зміцнення захисту від хакерських атак та вдосконалення систем безпеки інформації.

Співпраця з регуляторами та владою: Обмін інформацією: Банки повинні активно співпрацювати з регуляторами та владою, надаючи інформацію про свою фінансову стійкість та ліквідність. Регулятори, з свого боку, можуть надавати консультації та допомагати у вирішенні можливих проблем.

Гнучкість у фінансових операціях: Тимчасове обмеження операцій: Банки можуть розглядати введення тимчасових обмежень на деякі фінансові операції або зміни в умовах надання послуг для забезпечення фінансової стійкості.

Ефективне управління ризиками: Акцент на управлінні ризиками: Банки повинні покладати особливий акцент на ефективне управління ризиками в умовах нестабільності, враховуючи потенційні фінансові та економічні зміни.

Соціальна відповідальність: Соціальні програми та підтримка клієнтів: Банки можуть впроваджувати соціальні програми для підтримки клієнтів, які можуть втратити доступ до фінансових послуг у зв'язку з воєнним конфліктом.

Загальна мета цих заходів - забезпечити стійкість банківської системи та її здатність продовжувати надавати фінансові послуги в умовах воєнного стану, а також мінімізувати ризики та негативні впливи на економіку країни.

ВИСНОВКИ

В умовах економічної глобалізації, коли в тій чи іншій частині світу іноді відбуваються валютні, Банківські та фінансові кризи, все більш серйозною стає проблема забезпечення стабільного економічного розвитку кожної країни, яке багато в чому залежить від надійності банківського сектора. У сучасних умовах економічного розвитку України одним з найважливіших факторів забезпечення довіри вкладників, партнерів та інвесторів банків є підтримка їх фінансової стабільності та забезпечення фінансового розвитку.

На сьогоднішній день до основних факторів, що впливають на фінансову стабільність, відносяться ознаки кризи, банкрутства, економічні та фінансові аспекти, які можуть стати причиною ліквідації фінансових установ. Важливо відзначити, що на поточному етапі розвитку економіки України Фінансова стійкість багатьох компаній знижується. Основними факторами цього є світова фінансово-економічна криза, зростаюча інфляція і нестабільна податкова і кредитна політика уряду.

Нестабільна ситуація в Україні погіршила інвестиційний клімат в економіці держави. Це може негативно позначитися на фінансовій стабільності та призвести до серйозних фінансових труднощів та загрози банкрутства. У зв'язку з цим важливо вжити заходів щодо поліпшення економічних умов і реформування фінансової та економічної політики для забезпечення стійкості і стабільного функціонування фінансового сектора.

Оцінка фінансової стійкості банку вимагає створення ефективної методологічної бази та визначення об'єкта оцінки. Метою оцінки фінансової стійкості банків є, перш за все, діяльність банківських установ, а в свою чергу, банк виступає в якості інституційної одиниці, яка є основною ланкою у формуванні фінансової стабільності банківського сектора і є важливою складовою.

Механізм забезпечення фінансової стабільності банківської діяльності базується на системному і процесно-потоковому підходах, а також на принципах, які є основою цих підходів.

Українська економіка стикається з актуальною задачею забезпечення ефективного функціонування банківської системи. Фінансово-економічні кризові ситуації в нашій державі ще більше загострюють цю проблему. Завдяки вдосконаленій банківській системі можливо реалізувати реструктуризацію економіки в цілому. Проблеми в банківській сфері гальмують розвиток підприємництва, сприяють занепаду сектору виробництва, а в подальшому – призводять до економічного спаду в усіх сферах економіки. Тож, дослідження стабільності банківського сектору є вкрай важливою.

Для забезпечення фінансової стабільності банку слід створити оптимальну організаційну структуру, яка органічно охопить управління ризиками на всіх рівнях ієрархії та етапах банківської діяльності. Важливо впроваджувати у щоденну практику сучасні методи оцінювання ризиків, включаючи математичні та статистичні підходи, а також формувати інформаційну базу даних, необхідну для комплексного оцінювання ризиків.

Банківський сектор України відіграє вагомий роль у розвитку та функціонуванні її економіки. Банківська система України вже переживала серйозні кризи. Основними чинниками криз є зовнішні чинники, зокрема світові фінансові кризи. Політико-економічна криза, що розпочалася наприкінці 2013 р., погіршила фінансовий стан вітчизняних банків. Як окремі банки, так і вся банківська система України сьогодні функціонують в складних умовах із високими ризиками.

Аналіз показників діяльності банківської системи України свідчить, що протягом 2021-2023 (І квартал) років кількість діючих банків скоротилась з 74 одиниць до 67 одиниць, або на 7 одиниць (9,46 %).

Чисті активи банків мали позитивну тенденцію щодо збільшення, а саме в порівнянні із 2021 роком зросли на 530778 млрд. грн. (або на 29,12 %), а з 2022 роком тенденція зменшення на 1523150 млрд. грн. (74,16 %).

Збільшилась величина кредитного портфелю в порівнянні із 2021 роком на 7,52 %, а у порівнянні із 2022 роком величина кредитного портфелю зменшилась на 2,74%.

В свою чергу величина капіталу, в порівнянні з 2021 роком збільшилась на 3,75 %, а у порівнянні з 2022 величина капіталу зменшилась на 14,52 %.

Величина зобов'язань у порівнянні з 2021 роком збільшилась на 34,43%, а у порівнянні з 2022 роком збільшилась на 18,43%.

Рентабельність активів знизилась як у порівнянні з 2021 роком на 53,54 % , так і в порівнянні з 2022 роком на 71,15 %.

Рентабельність капіталу знизилась як у порівнянні з 2021 роком на 45,37 % , так і в порівнянні з 2022 роком на 68,96 %.

В роботі проведено аналіз АТ «Ощадбанк» . Можемо зробити висновки, що АТ «Ощадбанк» належить до системно важливих банків України, посідає перше місце за обсягом чистого кредитного портфеля та друге місце серед банків України за розміром активів, а також є найбільшим в Україні за пасивами в корпоративному секторі та другим за пасивами в роздрібному секторі.

Станом на 2021 рік капітал Ощадбанку становить 21,9 млрд грн, 43,7 млрд грн – акціонерний капітал; 30,1 млрд грн – непокритий збиток. Станом на 2022 рік капітал Ощадбанку становить 22,2 млрд грн, 43,7 млрд грн – акціонерний капітал; 29,8 млрд грн – непокритий збиток. Станом на 2023(I квартал) рік капітал Ощадбанку становить 24,7 млрд грн, 43,7 млрд грн – акціонерний капітал; 27,2 млрд грн – непокритий збиток.

За результатами таблиці 2.1 бачимо , що активи Ощадбанку змінилися у 2023 (I квартал) році в порівнянні із 2022 роком за рахунок збільшення таких показників: грошові кошти та їх еквіваленти на 72,94 %; основні засоби на 0,30 %; інші фінансові активи на 51,41 %; інші нефінансові активи на 27,98 %. Також відбулося зменшення таких показників : кредити надані клієнтам на 3,01 %; інвестиції на 7,32% ; нематеріальні активи на 3,08% ; передплата з податку на прибуток на 0,42%.

Тобто, з отриманих результатів, можна сказати, що АТ « Ощадбанк » є прибутковим, лідером у частині інновацій та задоволенню клієнтських потреб. Для підтримки забезпечення фінансової діяльності банківської установи необхідно проводити постійний моніторинг та визначення стратегічних цілей забезпечення фінансової стабільності.

Нормальне функціонування банківської системи залежить від фінансової стабільності банку, його здатності протистояти негативному впливу факторів і динамічно розвиватися. Фінансова стабільність банків служить не тільки гарантією своєчасних розрахунків між компаніями, але і фактором, що забезпечує довіру приватних вкладників до банківської системи.

Основним завданням у напрямку налагодження ефективної діяльності функцій контролю та управління ризиками є досягнення стратегічних цілей, досягнення поточних цілей та бізнес-планів банку. Це включає в себе реалізацію відповідної політики, застосування методів та інструментів для управління та контролю ризиків, що виникають із зовнішнього середовища, структуру активів і пасивів, а також бізнес – планів.

Управління ризиками-це інструмент зниження ризиків у діяльності компаній, організацій та установ. Забезпечуючи виконання функцій управління ризиками, ви можете прогнозувати ймовірність виникнення несприятливих ситуацій і скорочувати кількість неефективних управлінських рішень. Також управління ризиками за допомогою належної реалізації функцій управління ризиками в системі фінансово-економічної безпеки дозволяє якісно вибудовувати прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень і сприяє зменшенню помилок при плануванні та реалізації стратегій підприємств, організацій та установ.

В умовах воєнного стану зміцнення банківської системи буде дуже важливим завданням, оскільки економічна нестабільність і військові дії можуть завдати значної шкоди фінансовому сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Фінансова стабільність розвитку банків: аналіз та перспективи: монографія / Г. М. Азаренкова, О.Г. Головка, В.В. Смирнов. – К. : УБС НБУ, 2011. – 218 с.
2. Мірошніченко Г. О. Сутність і теоретичні підходи до аналізу фінансової нестабільності банківської системи. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2014. Вип. 39. С. 135-142.
3. Унковська Т. Є. Системне розуміння стабільності: розв'язання парадоксів. Економічна теорія. 2009. № 1. С. 14–33.
4. Реверчук С. К. Банківська система : підручник / С. К. Реверчук. – Київ : Ліра-К, 2014. – 400 с.
5. Шпіка П. Питання фінансової стабільності в центральних банках. Банки та банківські системи країн світу. 2007. № 3. С. 4–15.
6. Вовченко О.С. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища : монографія / О.С. Вовченко, С.Б. Єгоричева. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 233 с.
7. Хуторна М. Е. Забезпечення фінансової стабільності кредитних установ : дисертація д. е. н. Київ, 2020. 614 с.
8. Бурлачков В. Теоретичні основи грошово-кредитної політики та світова фінансова криза. Економіка України. 2009. № 2. С. 49–59.
9. ЛІГА : ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM021275>
10. LivingFo. URL: <https://livingfo.com/rynkovyj-ryzyk/>
11. Криклій О.А. Управління прибутком банку: монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. к. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 136 с.
12. Зінченко О. А. Удосконалення підходів до визначення фінансових результатів комерційного банку та методики їх аналізу / О. А. Зінченко, Ю. Б. Кашубіна, Ю. О. Некряч // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1(1). – С. 280–283 .
13. Вовченко О. С. Сучасні методичні підходи до оцінки фінансової стабільності

банку. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2016. № 5. С. 161–169.

14. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2008. 486 с.

15. Петрик О. І. Система індикаторів стабільності фінансової системи. Економіка та держава. 2010. № 12. С. 176–179.

16. Руденко В. В., Білик А. В. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість комерційного банку». URL: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Economics/74742.doc.htm

17. Стратегія макропруденційної політики Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/zgNZIvZgKdapdeO>

18. Про фінансову стабільність. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/about>

19. Лесик В. О. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи : дисертація. канд. екон. наук. Харків, 2018. 359 с.

20. Merton R. On the pricing of corporate debt: the risk structure of interest rates. Journal of Finance. 1974. No 29. P. 449–470.

21. Altman E. I., Danovi A., Falini A. Z-score models' application to Italian companies subject to extraordinary administration. Journal of Applied Finance. 2013. Vol. 04. P. 24–37.

22. Даньків В. Й. Теоретичні основи управління операційними ризиками / В. Й. Даньків // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. — 2009. — Вип. 27. — С. 158–162. — (Серія "Економіка").

23. Науменкова С., Міщенко С. Стрес-тестування як інструмент діагностики фінансової стійкості банків. Вісник Національного банку України. 2008. № 5. С. 18–23.

24. Кишакевич Б. Ю., Юзв'як О. А. Стрес-тестування банку: підходи, методи, світовий досвід. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.1. С. 277–283.

25. Посохов І. М., Ходирєва О. О. Стрес-тестування як актуальний інструмент ризик менеджменту сучасної банківської системи України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Вип. 1. С. 53–61.
26. Дадашова П. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання. Національний банк України. Департамент фінансової стабільності. 19 червня 2020 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stresstest_Dadashova_pr_2020-0619.pdf?v=4
27. Мищенко В. И. Стресс-тестирование риска ликвидности банка в условиях неопределенности финансовых рынков. Банковское дело. 2009. № 11. С. 6–9.
28. Прийдун Л. Стрес-тестування кредитного ризику банку: загальна характеристика та особливості практичного застосування. Вісник ТНЕУ. 2011. № 2. С. 67–74.
29. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України : постанова Правління Національного банку України від 6 серп. 2009 р. № 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09#Text>
30. Огієнко В. І., Луняков О. В. Систематизація та аналіз індикаторів фінансової стійкості в Україні. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1. С. 3–8.
31. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 28 серп. 2001 р. № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>
32. Ребрик Ю. С. Експрес-діагностування фінансової стійкості банків на основі застосування методів непараметричної статистики. Ефективна економіка. 2016. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4781>
33. Іршак О. С. Удосконалення методики прогнозування фінансової стабільності банків. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 228–232.
34. Бодрецький М. В. Оцінка банківських ризиків: теорія і реальність. Ефективна економіка. 2013. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2370>

35. Кюнцле А. Перспективы иностранных банков в Швейцарии. Перевод с нем / А. Кюнцле // Swissinfo. 31.01.2013 . URL : <http://www.swissinfo.ch>
36. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками: навч. посіб. / [Л. О. Примостка, М. П. Чуб, Г. Т. Карчева]; за ред. Л. О. Примостки. 2010.
37. Погибиль А. Оцінка фінансової стабільності банківської системи України на основі комплексного індикатора та таксономічного показника з урахуванням FSI // Вісник Київ. нац. ун – ту ім. Т. Г. Шевченка. 2022, № 2(219). С. 25-33.
38. Основні показники діяльності банків . URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
39. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: методичні вказівки, схвалені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. URL: <https://bank.gov.ua>
40. Коваленко В.В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія / за ред. В.В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с.
41. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент : підручник / І.А. Ігнат'єва. К. : Каравела, 2008. 480 с.
42. Семенова К.Д. Виявлення та оцінка ризиків як елемент забезпечення конкурентоспроможності підприємства / К.Д. Семенова, К.І. Тарасова // Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. Одеса : Атлант, 2013. С. 337–352.
43. Орлик О.В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові / О.В. Орлик // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2015. № 19. Том 2. С. 222–232.
44. Орлик О.В. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків / О.В. Орлик // Тренди та інновації в сучасні економіці : [колективна монографія] / [За ред. О.С. Іванілова]. Харків : ХНУБА, 2015. С. 154–165.

45. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції в серпні 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-v-serpni-2023-roku> ¶
46. Огляд інструментів фінансової стійкості в умовах воєнного стану .URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyadinstrumentiv-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-stanu-v>
47. Як працюють банки в умовах воєнного стану .URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015883
48. 10 фактів про фінансову стабільність .URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/30/701743/>

ДОДАТОК А

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

ПРОМІЖНИЙ КОНСОЛІДОВАНИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНOM НА 31 БЕРЕЗНЯ 2023 РОКУ
(у тисячах гривень)

	Приміт- ки	31 березня 2023 року	31 грудня 2022 року
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	11	49 082 202	28 378 712
Кредити, надані клієнтам	12	80 707 435	83 215 595
Інвестиції	13	132 896 694	143 398 851
Інвестиційна нерухомість		626 789	626 789
Основні засоби		8 541 118	8 521 344
Нематеріальні активи		2 041 539	2 106 476
Передплата з податку на прибуток		488 968	470 943
Інші фінансові активи	14	1 998 227	1 318 773
Інші нефінансові активи	14	4 143 537	3 237 587
Всього активів		278 506 505	269 274 070
Зобов'язання і власний капітал			
Зобов'язання			
Кошти банків	15	942 357	543 326
Рахунки клієнтів	16	242 291 241	233 940 309
Випущені єврооблігації	17	3 688 097	6 041 534
Інші заборочені кошти	18	2 734 028	2 676 153
Забезпечення	19	1 063 295	1 179 977
Інші фінансові зобов'язання	19	1 224 482	606 965
Інші нефінансові зобов'язання	19	1 267 113	1 290 000
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	9	98 372	97 633
Субординований борг	20	467 131	716 442
Всього зобов'язань		253 777 116	247 092 539
Власний капітал			
Акціонерний капітал	21	49 724 980	49 724 980
Резерв переоцінки будівель		1 473 333	1 473 482
Резерв переоцінки за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		27 687	60 894
Резерв переоцінки інвестицій в інструменти капіталу, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		724 408	684 601
Кумулятивна сума курсових різниць		2 537	2 537
Непокритий збиток		(27 236 204)	(29 777 746)
Всього власного капіталу, що відноситься до акціонера Банку		24 716 721	22 168 748
Неконтрольована частка участі		12 668	12 783
Всього власного капіталу		24 729 389	22 181 531
Всього зобов'язань і власного капіталу		278 506 505	269 274 070

Від імені Правління:

С.В. Наумов
Голова Правління

20 вересня 2023 року

Виконавці: Рибалка О.В., 537-47-75, Заднепровський К.Г., 537-47-84

Г.С. Костенко
Головний бухгалтер

20 вересня 2023 року

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ"

КОНСОЛІДОВАНИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН

СТАНOM НА 31 ГРУДНЯ 2022 РОКУ

(у тисячах гривень)

	Примітки	31 грудня 2022 року	31 грудня 2021 року
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	11	28 376 712	19 001 319
Кредити, надані клієнтам	12	83 215 595	74 754 086
Інвестиції	13	143 398 851	128 686 039
Інвестиційна нерухомість	14	626 789	633 099
Основні засоби	15	6 521 344	6 947 115
Нематеріальні активи	15	2 106 476	2 049 509
Передплата з податку на прибуток		470 943	417 175
Інші фінансові активи	16	1 319 773	468 886
Інші нефінансові активи	16	3 237 587	2 014 206
Всього активів		269 274 070	234 971 434
Зобов'язання та власний капітал			
Зобов'язання			
Кошти банків	17	543 326	7 608 283
Рахунки клієнтів	18	233 940 309	191 452 639
Випущені ссереоблігації	19	6 041 534	7 908 096
Інші заломлені кошти	20	2 676 153	2 818 312
Забезпечення	21	1 179 977	829 107
Інші фінансові зобов'язання	21	606 565	534 499
Інші нефінансові зобов'язання	21	1 290 000	880 297
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	9	97 833	173 704
Суборднований борг	22	716 442	878 960
Всього зобов'язань		247 092 539	213 083 897
Власний капітал			
Акціонерний капітал	23	49 724 980	49 724 980
Непокритий збиток		(29 777 746)	(30 106 919)
Резерв переоцінки будівель		1 473 482	1 564 504
Кумулятивна сума курсових різниць		2 537	1 469
Резерв переоцінки за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		60 894	146 089
Резерв переоцінки інвестицій в інструменти капіталу, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		684 601	544 219
Неконтрольована частка участі		12 783	13 195
Всього власного капіталу		22 181 531	21 887 537
Всього зобов'язань та власного капіталу		269 274 070	234 971 434

Від імені Правління

С.В. Науменко
Голова Правління
18 липня 2023 рокуГ.С. Костенко
Головний бухгалтер
18 липня 2023 року

Виконавці: Рибалка О.В., 537-47-75, Задніпровський К.Г., 537-47-84

ДОДАТОК Б

